

Arbeidsnotat nr. 55/03

Handel og økonomisk vekst i Kina:
- en analyse av sammenhenger og utvikling

av

Hanne Haugen

SNF prosjekt 1300

”Globale, regionale og nasjonale rammebetingelser for produktivitet og verdiskapning”

Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd og
Norges Rederiforbund

SIØS – Senter for internasjonal økonomi og skipsfart

SAMFUNNS- OG NÆRINGSLIVSFORSKNING AS
BERGEN, DESEMBER 2003
ISSN 1503 - 2140

© Dette eksemplar er fremstilt etter avtale
med KOPINOR, Stenergate 1, 0050 Oslo.
Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale
og i strid med åndsverkloven er straffbart
og kan medføre erstatningsansvar.

SIØS – SENTER FOR INTERNASJONAL ØKONOMI OG SKIPSFART

SIØS - Senter for internasjonal økonomi og skipsfart - er et felles senter for Norges Handelshøyskole (NHH) og Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF), med ansvar for undervisning, fri forskning, oppdragsforskning og forskningsformidling innen områdene skipsfartsøkonomi og internasjonal økonomi.

Internasjonal økonomi

SIØS arbeider med alle typer spørsmål knyttet til internasjonal økonomi og skipsfart, og har særskilt kompetanse på områdene internasjonal realøkonomi (handel, faktorbevegelser, økonomisk integrasjon og næringspolitikk), internasjonal makroøkonomi og internasjonal skattepolitikk. Forskningen ved senteret har i den senere tid vært dominert av prosjekter som har til hensikt å bidra til økt innsikt i globale, strukturelle problemer og virkninger av regional økonomisk integrasjon. Videre deltar man også aktivt i prosjekter som omhandler offentlig økonomi, nærings- og konkurransepolitikk.

Internasjonal transport

Et annet sentralt arbeidsområde for SIØS er internasjonal transport. På dette feltet har studier av konkurranseforholdet mellom ulike transportbærere i Europa og mulighetene for økt bruk av sjøtransport for å avlaste det landbaserte transportnettverket på kontinentet stått sentralt.

Maritim forskning

SIØS ser det som sin oppgave å være et bindeledd mellom den maritime næring og forskningsmiljøet ved SNF og NHH, og har gjennomført en serie prosjekter finansiert av Norges Rederiforbund, direkte rettet inn mot rederier og andre maritime bedrifter. Denne typen prosjekter har blant annet studert norske rederiers multinasjonale virksomhet, skipsbygging i Nord-Europa, og konkurransen i fergemarkedene.

Kompetansebase

SIØS' kompetansebase består av forskere ved SNF, assosierte medarbeidere ved NHH, samt ledende internasjonale økonomer som er knyttet til senteret gjennom langsiktige forbindelser. I løpet av de siste årene har man ved SIØS fått frem fem doktorgrader innen internasjonal økonomi og skipsfart, og staben inkluderer for tiden doktorgradsstipendiater.

Nettverk

Senteret er involvert i flere større EU-prosjekter, og samarbeider med sentrale forsknings- og utdanningsinstitusjoner over hele Europa. Spesielt nær kontakt har man med London School of Economics, Handelshögskolan i Stockholm, Graduate Institute of International Studies, Geneve og University of Strathclyde, Glasgow,. Den vitenskapelige staben ved SIØS deltar i flere internasjonale forskningsnettverk, og har vært blant de fremste i Europa til å ta initiativ til dannelsen av nettverk.

Handel og Økonomisk Vekst i Kina

- en analyse av sammenhenger og utvikling

Av

Hanne Haugen

Denne utredningen er gjennomført som et ledd i siviløkonomutdanningen ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen innestår for de metoder som er anvendt, de resultater som er fremkommet eller de konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Sammendrag

Denne oppgaven handler om sammenhengen mellom økonomisk vekst og handel i Kina. Etter 1978 åpnet det tidligere lukkede Kina seg mot omverdenen og startet sin "open door"-politikk. Dette innebar blant annet en storsatt handelsliberalisering for Kina med utlandet. Kina har hatt en sterk økonomisk vekst spesielt i perioden etter 1978, og jeg ser på om handelsliberaliseringen har en sammenheng med dette. Jeg beskriver handelsteori og teori om økonomisk vekst. Jeg ser også på empiri når det gjelder sammenhengen mellom økonomisk vekst og handel. Oppgaven tar for seg utviklingen av Kinas handelspolitikk, Kinas handelsmønster og Kinas økonomiske vekst. I tillegg studerer jeg implikasjonene av Kinas nylige medlemskap i Verdens Handelsorganisasjon. Jeg konkluderer med at økonomisk vekst og handel har hatt en sammenheng i Kina, men at det også er mange andre faktorer som ligger bak veksten.

Forord

Det er med en god følelse jeg nå har lagt siste hånd på verket. Utredningsarbeidet har vært en lang prosess som nå endelig har gått mot slutten. Etter hvert som jeg leste mer om Kina og jobbet med oppgaven, viste arbeidet seg å være langt mer omfattende enn først ventet. Men fordi oppgaven har vært mer og mer spennende å jobbe med jo mer jeg har lest, har ikke dette gjort noe. Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg opparbeidet meg en genuin interesse for Kina. I fremtiden ønsker jeg å lære enda mer om dette spennende landet. Planen min var å reise dit denne våren for å lære mer og for i praksis se hva jeg har skrevet om, men SARS satte en stopper for disse planene.

Jeg har lært utrolig mye av arbeidet med denne oppgaven. Da jeg begynte skrivingen visste jeg svært lite om Kina. I dag føler jeg at jeg har fått tilegnet meg en bred og på enkelte områder dyp kunnskap om landet. Det er imidlertid ikke bare det faglige som har vært lærerikt når det gjelder utredningsarbeidet. Hele prosessen med å skrive en slik oppgave har også lært meg mye. Det vanskeligste var å komme i gang, men da jeg først var i gang gikk arbeidet mer eller mindre av seg selv og jeg møtte på relativt få problemer underveis. Jeg har også lært mye av det å innhente informasjon og vurdere viktigheten og sammenhengene mellom det jeg har lest.

I den forbindelse vil jeg vil jeg takke bibliotekpersonalet på NHH som har vært svært behjelpelige med utlån og innlån av bøker og annet til oppgaven.

Sist, men ikke minst, vil jeg vil benytte anledningen til å rette en stor takk til veileder Kjetil Bjorvatn. Han hjalp meg med å komme i gang med utredningen og har underveis kommet med nyttige kommentarer og innspill. Jeg vil også takke for hans store fleksibilitet i veiledningen.

Jeg håper oppgaven vil by på interessant lesning.

Oslo, 4.august 2003

Hanne Haugen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
1. Innledning	7
1.1 Bakgrunn for oppgaven	7
1.2 Problemformulering	8
1.3 Målsetning	8
1.4 Oppgavens inndeling	8
1.5 Avgrensning	9
1.6 Kritikk av egen oppgave	10
2. Teoretisk rammeverk.....	11
2.1 Handel	11
2.1.1 Historiske handelsteorier	11
2.1.2 Nyere handelsteorier	12
2.1.3 Årsaker til gevinster ved handel.....	14
2.1.4 Handelspolitikk	15
2.2 Økonomisk vekst	16
2.2.1 Måling av økonomisk vekst	16
2.2.2 Den neoklassiske vekstmodellen.....	17
2.2.3 Endogen vekstteori	19
2.3 Sammenheng mellom økonomisk vekst og handel?	20
3. Empiri:	23
Sammenhengen mellom handel og økonomisk vekst	23
3.1 Innledning	23
3.2 Empiriske bevis	23
3.3 "Det Øst-Asiatiske mirakelet"	27
3.4 Diskusjon av empirien	28
4. Kina	31
4.1 Landfakta	31
4.2 Politisk og økonomisk utvikling	32
5. Utviklingen i Kinas handelspolitikk	35
5.1 Situasjonen før 1979	35
5.2 Fra 1979 til medlemskap i WTO	36
5.2.1 Bakgrunn	37
5.2.2 Reformene i handelssystemet.....	37
5.2.3 Det eksportorienterte handelssystemet.....	38
5.2.4 GATT-søknad i 1986	40
6. Kinas handelsmønster.....	41
6.1 Utvikling og omfang	41
6.2 Handelspartnere	43
6.3 Varetyper	44
6.4 Fra hvilke områder foregår handelen?	45
6.5 Handel og FDI.....	46
6.6 Hong Kongs rolle	46
7. Kinas økonomiske vekst.....	49
7.1 Historisk utvikling	49
7.2 Kildene til veksten	51
7.3 Hvor har den økonomiske veksten funnet sted?	56
7.3.1 Sektorer	56

7.3.2 Regionale forskjeller	57
8. Kinas WTO-medlemskap	63
8.1 Innledning	63
8.2 Generelt om WTO	63
8.3 WTO-avtalens implikasjoner for Kina	64
8.3.1 Generelle implikasjoner	64
8.3.2 Sektorvise implikasjoner	68
8.3.3 FDI	72
8.3.4 Kvantitative data	73
8.4 Dagens situasjon: Kina etter ett års medlemskap i WTO	74
9. Fremtidig utvikling	77
10. Konklusjon.....	81
Litteraturliste.....	83

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Denne utredningen er en av fem studentoppgaver ved Norges Handelshøyskole i et prosjekt som heter ”Kina: Asias nye vekstmirakel. Implikasjoner for internasjonal handel og investering”. Prosjektet er ledet av Førsteamanuensis Kjetil Bjorvatn i regi av Senter for Internasjonal Økonomi og Skipsfart (SIØS) ved Samfunns- og næringslivsforskning (SNF). Hovedmålsetningen bak prosjektet er å analysere forventet utvikling i handelsstrømmene til og fra Kina, for derigjennom å kunne si noe til norske redere om fremtidig transportpotensialer sjøveien.

Opgaven tar for seg Kinas utenrikshandel og økonomiske vekst i et historisk perspektiv, men ser samtidig på hvordan denne utviklingen vil bli i fremtiden. Internasjonal handel og økonomisk utvikling har vært to felt innen samfunnsøkonomien jeg alltid har hatt stor interesse for. Samtidig har jeg alltid vært opptatt av internasjonal økonomi. På bakgrunn av disse interessefeltene valgte jeg å skrive akkurat denne oppgaven.

Ideen til utredningen fikk jeg fra en forelesning jeg hadde i Økonomisk Historie på NHH for ett år siden. Forelesningen tok for seg internasjonal handel, og i den forbindelse ble en graf som viste Kinas utvikling i den økonomiske veksten i forhold til andre land lagt frem. Den gang visste jeg svært lite om Kina. Den bratte kurven som viste utviklingen i Kinas økonomiske vekst fikk meg til å bli nysgjerrig: Hvorfor hadde akkurat Kina i forhold til andre land hatt en så enorm økonomisk utvikling gjennom de siste tiårene? Hvilke faktorer var det som lå bak? Siden lærte jeg også at Kina i 1978 hadde åpnet seg for relasjoner med omverdenen. Det var spesielt etter dette årstallet at kurven ble brattere. Hadde dette en sammenheng? Det er en av tingene jeg ønsker å finne svar på gjennom arbeidet med denne oppgaven.

Kina er et utrolig spennende land. Det er verdens mest folkerike land og vokser med en formidabel takt. Utviklingen som har funnet sted der de siste årene er det få land som kan sammenlikne seg med. Dette er noen av årsakene til hvorfor jeg synes det er så interessant å studere Kinas historiske og videre utvikling.

1.2 Problemformulering

Har land med lavere internasjonale handelsbarrierer erfart en raskere økonomisk vekst enn andre land? Dette er et spørsmål som har blitt kraftig debattert i økonomisk historie. Denne problemstillingen skal jeg se nærmere på i oppgaven og knytte videre opp mot Kina. Den allerede omtalte grafiske fremstillingen av Kinas økonomiske vekst etter 1978 ga utgangspunktet for problemstillingen min. Med denne oppgaven velger jeg også å gå videre. Jeg vil se på om Kinas nylige medlemskap i Verdens Handelsorganisasjon (WTO) kan gi ytterligere økonomisk vekst for landet.

På bakgrunn av dette har jeg formulert problemstillingen for oppgaven:

I hvilken grad skyldes Kinas sterke økonomiske vekst etter 1978 politikken om å åpne landet for utenrikshandel? Hvordan vil utviklingen i handel og økonomisk vekst påvirkes av Kinas medlemskap i WTO?

For å kunne finne svar, vil jeg se på de politiske forandringene i Kina før og etter 1978 og rette spesielt fokus mot handelsliberaliseringen.

1.3 Målsetning

Jeg vil i denne oppgaven studere sammenhengen mellom handel og økonomisk vekst i Kina, og se på hvordan dette har påvirket landets utvikling fra 1978 frem til i dag. Ut i fra dette, og ved å analysere hva som vil skje med Kina etter at de nå har blitt medlem i WTO, håper jeg å kunne indikere hvor stor og hva slags handel Kina vil ha med omverdenen i fremtiden. Dette vil kunne være av interesse for alle som allerede handler med Kina eller som ønsker å stifte handelsforbindelser med Kina i fremtiden.

1.4 Oppgavens inndeling

Utredningen starter med en generell introduksjon av det teoretiske rammeverket jeg har basert det videre arbeidet på. For å kunne gi svar på problemstillingen min har jeg i teoridelen gitt en kortfattet innføring i internasjonal handelsteori samt vekstteori. Jeg vil begynne med å se generelt på internasjonal handel og økonomisk vekst hver for seg, og siden se på sammenhengen mellom dem. Deretter vil jeg gå over til generell empiri på temaet. Første del av oppgaven blir altså en generell del, og denne vil jeg siden utdype til en ”spesiell” del.

Den neste hoveddelen av oppgaven vil ta for seg Kina. Den vil binde opp teorien og empirien jeg har presentert tidligere i oppgaven med Kina. For å gi leseren litt generell bakgrunn om Kina, begynner jeg med å gi en kort generell oversikt over Kina. Mye av fokuset senere i oppgaven vil dreie seg om Kinas historie og spesielt den politiske utviklingen etter 1978 hvor handelsliberaliseringen fant sted. Det har vært nødvendig å fokusere mye på Kinas historie for å kunne analysere sammenhengen mellom økonomisk vekst før og etter 1978.

Senere i oppgaven vil jeg prøve å finne svar på problemstillingen. Har for eksempel handel og økonomisk vekst funnet sted i de samme sektorene eller områdene? Ved å studere hvor, og i hvilke sektorer handelen og veksten har funnet sted, håper jeg å kunne svare på noe av problemstillingen min. Videre vil jeg også ta for meg WTO-avtalens implikasjoner for Kina, og hvilke forandringer som har funnet sted i landet etter ett års medlemskap. Jeg vil avslutte oppgaven med å se på hvordan utviklingen i Kina vil bli fremover, og så langt det er mulig trekke konklusjoner ut fra problemstillingen min.

Jeg vil påpeke at når jeg skriver om handel i oppgaven, betyr dette implisitt internasjonal handel. Det samme gjelder også vekst; med vekst mener jeg økonomisk vekst.

1.5 Avgrensning

Denne oppgaven har et meget bredt omfang, og den kunne lett bli en avhandling på flere hundre sider. Dette er en studentutredning, og derfor er det viktig å begrense seg. Derfor har jeg kun tatt med det jeg mener er mest relevant i forhold til problemstillingen. Oppgaven vil kanskje virke litt knapp på noen områder, men avgrensingen er nødvendig for at oppgaven ikke blir for bred. Oppgaven vil blant annet kun ta for seg utviklingen i Kina etter 1978. Litt bakgrunnsstoff fra perioden før 1978 er med for å forklare utviklingen og se sammenhenger, men årene etter 1978 er de sentrale.

Videre vil jeg bare ta for meg WTO-avtalens implikasjoner for Kina, og ikke ringvirkningene ellers i verden. Jeg vil også bare se på handelsmønsteret til og fra Kina, og ikke hvordan Kinas handel påvirker eller har påvirket resten av verden for øvrig. Jeg vil også kun ta for meg Kina, og ikke Hong Kong og Macau selv om disse områdene er en del av Kina i dag. Fokuset gjennom hele oppgaven vil ligge på håndfaste varer som handles sjøveien. Servicesektoren tar jeg derfor med i svært liten grad.

Jeg tar også kun for meg spørsmålet om handel har en sammenheng med vekst, og utelater derfor i stor grad utenlandske direkteinvesteringer (FDI) som forklaringsvariabel. Man kan si at FDI og handel er nært knyttet sammen. Derfor har jeg avsatt et kort avsnitt for å kommentere dette. Jeg ikke tar for meg FDI som årsak bak den økonomiske veksten i Kina etter 1978. Dette betyr ikke at jeg ikke mener at FDI kan ha bidratt til den økonomiske veksten, men fordi dette ville fått et for bredt omfang.

Det er mange forklaringsvariabler bak veksten, men oppgaven må avgrenses. Derfor vil jeg så langt det er mulig rette hovedfokuset av analysen mot sammenhengen mellom handel og økonomisk vekst. Jeg vil heller ikke gå inn og se på hvorvidt veksten har bidratt til å redusere ulikhetene innad i landet.

1.6 Kritikk av egen oppgave

Oppgaven utelater en rekke forhold som det ville vært naturlig å ta opp når man tar for seg områdene handel og økonomisk vekst. Jeg har blant annet ikke satt et kritisk søkelys verken på økonomisk vekst eller handelsvekst. Det er mange negative følger som kommer i kjølvannet av dette. For Kina sin del er det først og fremst de store miljøutfordringene landet står overfor. Jeg har heller ikke tatt med hvem som har glede av veksten, eller om veksten fører til økende forskjeller og misnøye blant befolkningen. Jeg har også unnlatt å kommentere omveltningene i de rurale strøkene, noe som vil kunne føre til økt migrasjon mot byer, og de eventuelle problemene dette skaper. Det er et vell av viktige problemstillinger å ta opp når temaet vekst omhandles, men jeg har måttet velge å utelate de fleste for å avgrense oppgaven. Det ville også vært naturlig å se på mange andre faktorer bak økonomisk vekst, men jeg har måttet avgrense.

Jeg kunne gått mer inn i dybden på flere områder, men da ville oppgaven blitt altfor stor. Oppgaven er i utgangspunktet litt for vid, og spenner over et vidt felt som kunne vært enda mer begrenset. Når jeg likevel valgte å behandle et så vidt bredt tema er det fordi jeg tror en slik innføring i sammenhengen mellom handel og vekst, samt Kinas spesielle utvikling er interessant og nyttig.

2. Teoretisk rammeverk

Jeg vil i denne delen av oppgaven ta for meg den viktigste teorien på områdene internasjonal handel og økonomisk vekst for å gi en bakgrunn for den videre diskusjonen i oppgaven. Jeg vil også se på handels- og vekstteoriene i sammenheng for å analysere om man i teorien kan finne svar på deler av problemstillingen min. Denne delen av oppgaven er ment å være et enkelt fundament, og følgelig har jeg bare tatt med teori som er relevant til de problemstillingene jeg vil diskutere senere i oppgaven.

2.1 Handel

2.1.1 Historiske handelsteorier

Absolutte fortrinn

Teori om internasjonal handel er blant de eldste delene av økonomisk teori. Adam Smith skrev allerede i "The Wealth of Nations" fra 1776 om fordelene med handel, og utviklet på denne tiden teorien om absolutte fortrinn. Teorien sier at et hvert land bør spesialisere seg i å fremstille produkter hvor det har et produksjonsmessig fortrinn i forhold til andre land. Disse fortrinnene kan eksempelvis være teknologi, kunnskap, kapital, råvarer eller tilgjengelighet og pris på arbeidskraft. Naturligvis vil disse fordelene variere fra land til land, og dermed danne grunnlag for internasjonal handel.

Komparative fortrinn

Før 1800-tallet trodde man at handel var et nullsum-spill hvor det ene landet taper det det andre vinner. Men etter Ricardos teorier fra 1817 gikk man over til at alle kunne tjene på handel, selv de land som ikke har absolutte fortrinn på et eneste område. Teorien om komparative fortrinn var et startutgangspunkt for teorien om internasjonal handel, og introduserte en av de mest grunnleggende og innflytelsesrike og generelt anerkjente elementer i den økonomiske teoris historie. Den dag i dag utgjør komparative fortrinn det teoretiske utgangspunktet for gevinstene ved internasjonal handel.

Komparative fortrinn er definert som følgende:

” Et land har komparative fortrinn i produksjon av en vare, x, hvis det antall enheter av andre varer, y, man må gi opp for å produsere en ekstra enhet x, er mindre i vedkommende land enn i andre land ”¹

Dette betyr at et land vil ha komparativt fortrinn i produksjon av en vare hvis landets alternativkostnad for en vare er lavere enn hos handelspartnerne. Teorien om komparative fortrinn forklarer altså handelsmønsteret ut fra forskjellen i relative priser, og uttrykker relativ evne til å produsere ulike varer og tjenester. Et land kan ha absolutte fortrinn i produksjon av alle varer, men av definisjonen følger det at det ikke er mulig å ha komparative fortrinn i produksjon av alle varer. Det er viktig å merke seg at ethvert land må ha komparativt fortrinn på minst ett område.

Ricardos teori sier at det er de komparative fortrinnene som vil bestemme sammensetningen i internasjonal handel. Et land vil eksportere varer det har komparativt fortrinn for å produsere, og importere varer fra land som har andre komparative fortrinn. Slik vil internasjonal handel føre til utnyttelse av ulike lands komparative fortrinn, og dermed føre til en mer effektiv utnyttelse av ressurser og kunnskaper enn det man ville i autarki.² Gevinstene oppstår fordi land er forskjellige; det er ulikheter i relativ dyktighet som gjør at det er en gevinst å hente ved handel.

2.1.2 Nyere handelsteorier

De historiske handelsteoriene bygger på tankegangen om at hvert land har sin egen teknologi, klima og ressurser, og at disse forskjellene mellom nasjonene vil gi grunnlag for produktivitetsforskjeller og dermed handel. De nyere handelsteoriene har utviklet en mer detaljert forklaring med hensyn på handel. Det er viktig å merke seg at disse ikke er konkurrenter til de historiske handelsteoriene, men heller er å betraktes som supplement.

¹ Norman (1993)

² Autarki vil si at et land ikke handler med utlandet

Heckscher-Ohlin teorien

Heckscher-Ohlin teorien ble formulert av Eli Heckscher og Bertil Ohlin rundt 1920 og var lenge kjernen i moderne handelsteori. Den er den mest anvendte, og teoretisk sett mest velutviklede varianten av teorien om komparative fortrinn. Heckscher-Ohlin modellen forklarer handel ut fra komparative fortrinn som er basert på nasjonale forskjeller i relativ faktortilgang. Den sier at et land vil eksportere varer som bruker intensivt de innsatsvarer som landet er relativt rikelig utstyrt med, mens det vil importere varer som krever intensivt innsatsvarer fra landets relative knappe faktorer. Dette skulle tilsi at et land som er relativt rikelig utstyrt med kapital vil ha komparativt fortrinn i produksjon av kapitalintensive varer, og derfor eksportere kapitalintensive varer.

Næringsintern handel

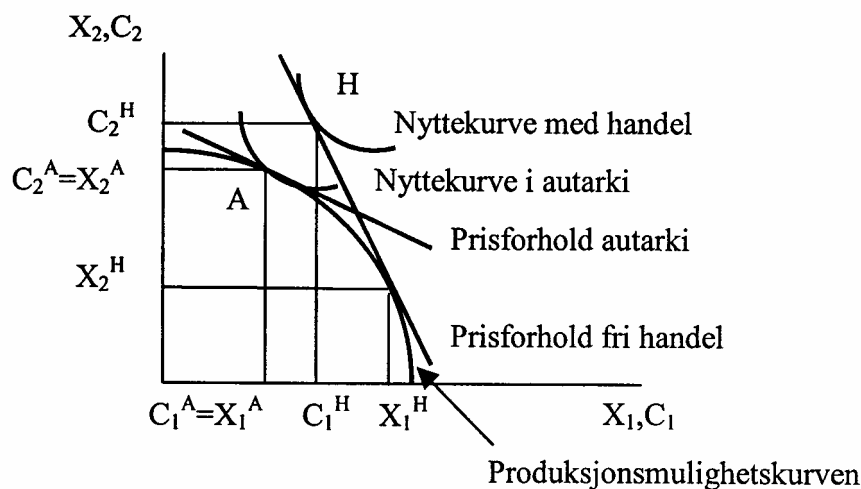
I følge teorien om komparative fortrinn foregår internasjonal handel alltid mellom forskjellige næringer, og det samlede varebyttet er større jo mer ulike landene er. Dette har vist seg i empirien ikke å være riktig. En studie presentert av Grubel og Lloyd i 1975 viste at mer enn 50 prosent av all handel var bytte av like varer, for det meste mellom like land, såkalt næringsintern handel. Dette åpnet for utviklingen av en ny retning innen handelsteori.

Teorien om komparative fortrinn bygger på bytte mellom varer med forskjellig faktorintensitet. Dette har naturligvis ikke varer som er relativt like, og næringsintern handel er følgelig ikke basert på komparative forskjeller. Næringsintern handel innebærer handel mellom liknende produkter som er mer eller mindre differensierte. Denne handelen skjer for det meste mellom land som har liknende produktivitet, teknologi og faktortilgang. Næringsintern handel er basert på sentrale forklaringsvariabler som skalafordeler, produkt differensiering og ufullkommen konkurranse.

Generelt kan man si at likhet mellom land fører til næringsintern handel, mens ulikheter gir opphav til handel basert på komparative fortrinn.

2.1.3 Årsaker til gevinster ved handel

Figuren nedenfor illustrerer at et land alltid vil tjene på handel:

Figur 2.1: Tilpasning ved autarki og fri handel

På den horisontale akse i diagrammet illustrerer X_1 og C_1 henholdsvis produksjon og konsum av vare 1. På den vertikale akse illustrerer X_2 og C_2 tilsvarende for vare 2. Produksjonsmulighetskurven illustrerer produksjonsbegrensningene for landet, mens prisforholdlinjen illustrerer budsjettrestriksjonen. I autarki vil man få tilpasning i punkt A fordi her oppnår konsumentene høyest mulig nyttenivå gitt produksjonsbegrensningene. I punkt A vil produksjon av varene tilsvare konsum av varene. Åpner man for handel vil prisforholdet forandres, og vi vil få det nye tilpasningspunktet, H. Her vil konsumentene ha mulighet til å frikoble forbruket fra innenlandsk produksjon i tillegg til å kunne øke sitt konsum av begge varer. Produksjon av vare 2 vil gå ned, mens produksjon av vare 1 vil gå opp. Man ser av figuren at X_1^H og X_2^H blir de nye tilpasningspunktene for produksjonen for henholdsvis vare 1 og vare 2. Vare 1 vil derfor eksporteres, mens vare 2 vil importeres. Ved internasjonal handel setter ikke lenger produksjonsmulighetskurven begrensningen for tilgangen til en vare, men det nye prisforholdet (dvs budsjettlinjen). I punkt H befinner vi oss på en nyttekurve lenger ut i diagrammet enn i punkt A og følgelig er konsumentene kommet på et høyere nyttenivå. Det eneste som kreves for at konsumentene skal få økt velferd, er at det internasjonale prisforholdet er forskjellig fra autarkiforholdet.

Diagrammet illustrerer at handel øker konsummulighetene. Uten handel hadde konsumentene vært begrenset av produksjonsmulighetskurven; med andre ord de varene som blir produsert

på hjemmemarkedet. En sentral årsak bak gevinster ved handel er den utvidete markedsstørrelsen bedriftene blir stilt overfor. Et større marked fører til at bedriftene har mulighet til å utnytte stordriftsfordeler og på den måten få lavere kostnader. Økt konkurranse på verdensmarkedet fører til at konkurransen mellom bedrifter tvinger dem til å overføre deres lavere kostnader til forbrukerne som lavere priser på produktene. Forbrukernes realinntekt vil dermed øke. Økt markedsstørrelse vil også gi bedriftene mulighet til å tilby et større utvalg av produkter. Dette vil medføre sterkere konkurranse og dermed lavere priser. En utvidet markedsstørrelse kan også føre til at bedriftene satser mer på ny teknologi, produktutvikling og innovasjon. Dette skjer fordi et større marked gir større potensiale for høyere inntjening, og fordi sterkere konkurranse fører til at bedriftene må satse mer på innovasjon for å kunne holde seg konkurransedyktige. Teknologioverføring i seg selv er en annen sentral og viktig årsak bak gevinstene ved handel. Denne kan skje enten direkte ved at teknologien er innbakt i produktene, eller indirekte gjennom bedre kjennskap til verden og lettere tilgang til kunnskap om teknologi.

Gjennom handel får et land muligheter til å separere innenlandsk investering fra innenlandsk sparing. Slik får man større frihet til å tilpasse sine investeringer over tid. Da Norge investerte i oljeindustrien, var vi netto kjøper av varer. I dag hvor disse investeringene kaster av seg, er vi blitt netto selger av varer. Internasjonal handel gir et land altså muligheten til å ha under- og overskudd i forskjellige perioder.

2.1.4 Handelspolitikk

Handelspolitikk er i stor grad basert på teorien om frikonkurranse og perfekte markeder. Selv om dette ofte ikke er tilfelle i praksis, kan teorien fortelle mye om de mulige effektene av forskjellige handelspolitiske virkemidler. Teorien sier at handelspolitiske tiltak i stor grad vil medføre at de totale velferdseffektene for samfunnet blir negative. Man kan altså argumentere ut i fra samfunnsøkonomisk effektivitet at handelspolitiske tiltak som toll, importkvoter, eksportsubsidier, skjulte handelshindre (for eksempel miljøkrav og produktstandarder) og så videre, mest mulig bør avskaffes for å kunne oppnå større totale samfunnsøkonomiske velferdseffekter. Norman (1993) sin modell viser blant annet at det fra et samfunnsøkonomisk effektivitetssynspunkt ikke vil være riktig å innføre toll. Andre handelspolitiske tiltak vil ha like samfunnsøkonomiske virkninger som toll, men med andre fordelingsvirkninger. Man kan i teorien også se at et land vil tjene på at andre land ikke fører en proteksjonistisk politikk. To land som reduserer sine handelspolitiske tiltak, vil dermed oppleve gjensidige gevinster.

Enkelte vil kunne tape på en slik politikk, men samfunnet som helhet vil oppleve positive velferdsgevinster.

2.2 Økonomisk vekst

Med økonomisk vekst mener man økning i et lands bruttonasjonalprodukt (BNP). I denne sammenheng vil jeg bemerke at mange er svært skeptiske til bruken av uttrykket økonomisk vekst når det gjelder et lands utvikling. En av årsakene til dette skyldes at økonomisk vekst i seg selv ikke garanterer at det store flertallet i et land får et bedre liv. Derfor er BNP nødvendigvis ikke en god indikator på velferd. Mye av skepsisen bak økonomisk vekst skyldes også at måten man måler økonomisk vekst på har flere svakheter. Disse vil jeg gå nærmere inn på under neste avsnitt.

2.2.1 Måling av økonomisk vekst

Økonomisk vekst blir vanligvis målt ved å måle endringen i BNP eller BNP per capita. Sistnevnte gir et bedre bilde for å analysere om hver innbygger i gjennomsnitt får økt levestandard. Derfor vil jeg når jeg har tall på BNP per capita bruke dette fremfor BNP som referansepunkt når jeg videre drøfter økonomisk vekst.

Det er verdt å merke seg at man ikke bør betrakte vekst i BNP som *definisjonen* på økonomisk vekst, men heller en *indikator* på denne. Dette fordi det finnes flere svakheter med å bruke BNP som mål på økonomisk vekst. BNP unnlater nemlig flere forhold: ved måling av BNP tar man ikke hensyn til forbruk av naturressurser, og det er bare varer og tjenester som omsettes i et marked som regnes inn i bruttonasjonalproduktet. Varer og tjenester som er produsert i hjemmet for husholdningens eget bruk som for eksempel matproduksjon og omsorgsarbeid, vil derfor ikke inngå. Dette er spesielt et stort problem ved målingen av BNP i utviklingsland siden en stor del av produksjonen i disse landene foregår nettopp i hjemmene. Dette kan føre til at BNP undervurderer det reelle inntektsnivået og velstanden i Kina. Dessuten måler BNP heller ikke svart arbeid eller den illegale økonomien. I mange utviklingsland kan denne være betydelig.

Som vi ser er det mange potensielle feilkilder til målingen av BNP. Dette betyr at man bør analysere konkrete mål på økonomisk utvikling som er målt ved veksten i BNP med varsomhet. Til tross for mange av svakhetene, er BNP og BNP per capita likevel det beste

målet vi har for realinntekt. Derfor brukes også BNP-begrepet som det sentrale når vi snakker om økonomisk vekst. Det vil uansett gi oss et grovt førsteinntrykk for hvordan utviklingen i verdiskapningen i et land har utviklet seg.

Når jeg skal diskutere Kinas økonomiske vekst, er det viktig å merke seg at ”Offisiell statistikk fra Kina” ikke kan leses uten et visst kritisk blikk. Kinas myndigheter har lenge blitt beskyldt for å rapportere feilaktige tall som overvurderer den sosiale velferden eller som på andre måter er gunstige for Kommunistpartiet eller andre aktører i økonomien. I tillegg til dette gjelder det generelt for alle de tidligere planøkonomiene som nå har gått over til markedsøkonomi at statistikerne har hatt måleproblemer ved å måle produksjon i et helt nytt system. Dette skyldes blant annet at transisjonen har forandret produksjonsstrukturen og at man derfor trenger nye statistiske mål. I tillegg til svakhetene ved BNP-begrepet, er det derfor viktig å huske på at man må vurdere tallene i denne oppgaven med et ekstra kritisk blikk.

2.2.2 Den neoklassiske vekstmodellen

Robert Solow utviklet på 1950-tallet den såkalte Solow-modellen eller den neoklassiske vekstmodellen. Modellen tar utgangspunkt i en enkel produksjonsfunksjon for BNP (Y):

$$Y = AF (K, L),$$

der A er produksjonsfaktorenes produktivitet, K er kapital, og L er arbeidskraft.

Utgangspunktet for modellen er at man har to kilder til økonomisk vekst: Den første kilden er vekst i tilgangen på produksjonsfaktorene K og L. Veksten i K kan eksempelvis skje gjennom investering, mens veksten i L kan blant annet skje gjennom befolkningsvekst, økt yrkesdeltakelse blant kvinner eller lengre arbeidsdager. Den andre kilden til økonomisk vekst i modellen, er vekst i A. Dette kan skje ved kunnskapsoppbygging gjennom utdanning og FoU³, eller ved en mer effektiv organisering av økonomien, eksempelvis gjennom privatisering og aktiv konkurransepolitikk.

³ Forskning og Utvikling

Den enkleste utgaven av Solow-modellen bygger på mange sterke forutsetninger:

- Sparing stiger lineært med landets inntekt
- Lukket økonomi hvor nasjonal sparing er eneste kilde til investering
- Eksogent gitt⁴ sparingerate, teknologi og befolkningsvekst
- Konstant skalautbytte i produksjonen, og positivt men avtagende grenseprodukt

Det siste punktet innebærer for arbeidskraften at hvis man øker arbeidsstyrken for en gitt kapitalbeholdning, vil produktiviteten til den siste ansatte være lavere enn for de som allerede er i jobb. Dette skjer fordi kapitalmengden ikke øker, og da vil hver enkelt arbeider ha mindre kapital å arbeide med. Til slutt vil økningen i produksjonen ved økning i arbeidskraften være tilnærmet lik null. Det samme prinsippet gjelder for økning i kapital ved gitt mengde arbeidskraft. Økonomisk vekst på lang sikt kan altså ikke forklares ved hjelp av disse faktorene.

Solow-modellen er et hjelpemiddel til å finne den langsiktige likevekten i økonomien, steady state. I steady state er nivået på sparing lik nivået på investering, det vil si at kapitalakkumulasjonen er lik null. Ved å derivere og omskrive produktfunksjonen $Y = AF(K, L)$, finner vi et uttrykk for den langsiktige vekstraten i BNP, g :

$$g = \alpha + n + \frac{f(k) \cdot k'(t)}{f(k)}$$

Her står α for veksten i det teknologiske nivået, n representerer befolkningsveksten, og leddet $\frac{f(k) \cdot k'(t)}{f(k)}$ beskriver utviklingen i kapitalbeholdningen. Siden kapitalakkumulasjonen i steady state er null, ser vi av likningen at den langsiktige veksten må forklares av leddene α og n .

Derfor mente Solow at økonomien på lang sikt, ville vokse med en vekstrate som består av teknologisk fremskritt og befolkningsvekst. Vedvarende vekst i BNP *per capita*, finnes altså gjennom teknologisk fremgang. Derfor har teknologisk fremgang blir trukket frem som "the engine of growth". Teknologisk fremgang er igjen bestemt utenfor modellen. Derfor kan den neoklassiske modellen egentlig ikke si oss så mye om hvilke faktorer som er avgjørende for den langsiktige økonomiske veksten i et land.

⁴ Det vil si at det er gitt utenfor modellen

Spareraten i modellen har altså ikke noe å si for vekstraten i BNP, bare nivået. Når vi snakker om lang sikt, kan dette bety svært lang sikt. På mellomlang sikt, derimot, påvirkes vekstraten av kapitalintensiteten, som igjen er avhengig av produktivitet og sparerate.

I følge vekstregnskap skyldes mellom halvparten og to tredjedeler av veksten i de fleste land økt faktorinnsats (K og L). Resten av observert vekst skyldes teknologisk fremskritt (A), også kalt Solow-residualen eller total faktorproduktivitet (TFP). TFP-vekst reflekterer med andre ord forandringer i output som ikke skyldes endring i innsatsfaktorene kapital eller arbeidskraft, men ny teknologi, innovasjon eller organisatoriske forbedringer.

Basisprediksjonen for den neoklassiske modellen er basert på hovedårsaken bak økonomisk vekst, teknologi, er et fritt tilgjengelig gode, og på lang sikt vil derfor alle land konvergere mot et liknende inntektsnivå. Solow-modellen sier at steady state er den samme for rike og fattige land, og man forventer derfor at fattige land over tid vil ta igjen rike land. I denne innhentingperioden vil fattige land vokse raskere enn de rike, altså konvergens.⁵ Absolutt konvergens vil si at land med ulikt utgangspunkt når det gjelder kapital per capita og dermed inntekt per capita, over tid vil vokse mot samme levestandard, det vil si oppnå lik BNP per capita. Dette er betinget av at landene er identiske på alle måter (i forhold til teknologi, sparerate, befolkningsvekst) men har ulik tilgang på kapital per capita i utgangspunktet. Betinget konvergens betyr at land med ulik teknologi, sparerate og/eller befolkningsvekst vil konvergere mot samme vekstrate i BNP per capita (som er lik null når vi ser bort fra teknologisk fremgang), men med ulikt *nivå* på BNP per capita.

2.2.3 Endogen vekstteori

Solow-modellen viser at teknologiske fremskritt er eneste kilde til vedvarende økonomisk vekst. Siden vekstregnskap viser at mellom en tredjedel og halvparten av observert vekst skyldes teknologiske fremskritt, prøver endogen vekstteori å forstå hva som driver teknologiske fremskritt for dermed å forstå økonomisk vekst. I Solow-modellen er teknologiske fremskritt gitt utenfor modellen. Endogen vekstteori prøver imidlertid å forklare (endogenisere) endringen i A.

⁵ Bjorvatn (2002a)

Endogen vekstteori ble utviklet fra midten av 1980-tallet med Robert Lucas og Paul Romer som noen av pionerene. Hypotesen man jobbet ut fra var at en økning i A var et resultat av utdanning og FoU. Ved å satse på slike investeringer kan man finne betydelige positive eksternaliteter, og dermed vedvarende høy avkastning for samfunnet. Hovedpoenget er at det derfor sannsynligvis vil være økende skalautbytte i produksjonen, og grenseproduktet vil ikke være avtakende. Følgelig vil vi ikke få noen steady state. Av samme grunn vil man heller aldri nå noen som helst form for konvergens. I teorien kan økonomien vokse uendelig, og investeringer i kunnskapskapital kan være en kilde til vekst også på lang sikt.

2.3 Sammenheng mellom økonomisk vekst og handel?

Det er ulike meninger hvorvidt det eksisterer en sammenheng mellom økonomisk vekst og internasjonal handel. Derfor er det vanskelig å trekke en universell akseptabel konklusjon om at nedbygging av handelshindringer fører til økonomisk vekst. Det finnes modeller som viser at handelshindringer kan senke den økonomiske veksten i verden sett under ett, og det finnes modeller som sier akkurat det motsatte.

Ut i fra det teoretiske rammeverket jeg nå har beskrevet, vil jeg så langt på vei det er mulig forsøke å finne svar i teorien om det eksisterer en sammenheng. Jeg vil ikke utelukkende bruke verken den ene eller den andre av vekstmodellene. Imidlertid har den neoklassiske vekstmodellen en stor svakhet da den forutsetter en lukket økonomi. Man kan derfor si at den egner seg dårlig når man skal beskrive sammenhengen mellom internasjonal handel og økonomisk vekst. Likevel vil jeg trekke inn denne da det er viktig å huske på at *prinsippene* i modellen kan være viktige elementer for å beskrive sammenhengen mellom vekst og handel.

Det er klart at man i den neoklassiske vekstmodellen vil få en nivåeffekt av handel med hensyn på økonomisk vekst fra et steady state nivå til et annet. Nivået på output i fremtiden vil generelt være høyere enn det hadde vært uten handel. Men med en gang den transitoriske effekten har gått bort, vil den underliggende vekstraten bli den samme som den var før åpningen av handel med kapitalvarer (her forutsettes imidlertid ingen teknologioverføring). Det er stor forskjell mellom en nivåeffekt og en veksteffekt. Det mest interessante er jo om man vil få denne vedvarende veksteffekten ved å åpne for internasjonal integrasjon. I følge Solow er teknologien den eneste faktoren som fører til vedvarende vekst. Denne kan jo overføres via handel. Hvis oppdagelsen av nye ideer er sentralt med hensyn på vekst, skulle

man forvente at man får økt vekst ved handel. Det kan skje fordi man har muligheten til å ta i bruk allerede eksisterende ideer som man ikke hadde fått tilgang til før man åpnet for handel. Ved import vil man blant annet gjennom "reversed engineering" få ny innsikt i teknologi. Dermed vil en kunne øke de teknologiske fremskrittene og den teknologiske veksten. Hvis det økte utbyttet strekker seg til andre sektorer i økonomien enn den som genererer vekst, vil økonomisk integrasjon få en til å nå skalaeffekter som vil heve den langsiktige vekstraten.

Det er imidlertid verdt å merke seg at ikke all teknologikunnskap kan overføres gjennom handel. Selv om det er deler av teknologien som lett kan bli overført fra land til land, er en stor del av kunnskapen skjult og kan bare bli ervervet gjennom lange læringsprosesser. Enkelte varer tar i bruk en så vanskelig teknologi at man trenger ekspertfolk på området for å kunne utnytte denne teknologien. Ofte finnes slike eksperter kun på de stedene teknologien opprinnelig ble produsert. Slike produkter kan altså være vanskelig å imitere. Selvfølgelig kan imitatorer oppnå den riktige kompetansen, men dette kan være kostbart og ta lang tid å oppnå. Derfor vet man ikke om det nødvendigvis vil være økonomisk lønnsomt å imitere en eventuell innovasjon. Et annet viktig poeng er at teknologi ofte er eiendomsbeskyttet. Mange økonomer har tendert i å se på teknologi som et offentlig gode som er tilgjengelig for alle; det er dyrt å produsere, men når det først er produsert er det lett å bli imitert med ingen eller neglisjerbare kostnader. Dette stemmer imidlertid ikke. Det faktum om at fritt tilgjengelig og overførbar teknologisk kunnskap er urealistisk, mener noen kan være en årsak til at man i verden som helhet ikke ser tendenser til konvergens.

Den endogene vekstteorien prøver å forklare endringen i A , eller TFP. Teorien hevder at en økning i produksjonsfaktorenes produktivitet, A , vil få økonomien til å vokse uendelig. En økning i A er i følge denne teorien et resultat av utdanning og FoU. Ved å være åpen for handel vil man få tilgang til kunnskapskapitalen i andre land. Dessuten har bedrifter som produserer for et verdensmarked naturligvis større muligheter for å øke de samlede inntektene, og får av den grunn også økte incentiver til å satse på FoU. Behovet for å holde seg konkurransedyktige kan gjøre det mer nødvendig å satse på dette, og stordriftsfordeler gjør at det også kan lønne seg. Satsing på FoU fører blant annet til introduksjon av nye og bedre produkter på markedet samtidig som man vil ta i bruk de siste nyvinningene i produksjonsprosesser. Eksport kan naturligvis fremskynde adopsjon og bruk av internasjonale "best practises". Hvis frihandel øker profitten fra FoU slik at humankapital kan reallokeres fra

produksjon til FoU, vil vekstraten til teknologisk kunnskap økes, og dermed vil vekstraten av BNP per capita kunne øke. Det som imidlertid er viktig for at man skal kunne generere denne vekstraten er graden av mobilitet for teknologisk kunnskap og internasjonal patentbeskyttelse. På den annen side kan man også argumentere for at handel ikke øker FoU-satsingen. Internasjonal konkurranse betyr at bedrifter må konkurrere med flere enn i autarki. Dette kan mange bedrifter se på som en av de største risikoene knyttet til investeringer i FoU siden det ligger så mye penger i dette.

Handel fører også til arbeidsdeling og spesialisering. Ved å spesialisere seg på en eller flere områder, vil fokuset bli smalere. Man vil da kunne satse på å utvikle ny teknologi som man vanligvis ikke ville ha satset på hvis man hadde flere produksjonsområder. Man kan øke TFP ved å reallokere ressurser i hensyn til verdensmarkedsprisen og kunne produsere høyere verdier til verdensmarkedspriser fra den samme ressursbasen enn under autarki. Ved å være åpen, kan man i kontrast til autarki, åpne for faktorstrømmer både inn til og ut av landet. Land kan motta rimeligere faktorer som de har lite av fra naturens side, og tjene mye på de faktorene de allerede har rikelig tilgang på relativt til resten av verden. Handel vil altså kunne føre til forbedringer i effektiviseringen av ressursutnyttelsen (TFP).

Når man studerer utviklingsøkonomier, er den kortsiktige til mellomlange perioden den interessante tidsepoken å se på. Selv om åpenhet for handel ikke fører til langsiktig økonomisk vekst i den neoklassiske modellen, øker den vekstraten i transisjonen til den langsiktige steady state-likeveksten. Det er nettopp denne som er interessant når vi snakker om u-land og om Kina.

Vi har nå sett at det i teorien er flere mekanismer som kan øke den økonomiske veksten gjennom handel. Om disse mekanismene opererer i praksis, kan man finne ut ved å studere empirien. Det er dette jeg vil komme inn på i den neste delen av oppgaven. Der vil vi blant annet se at det å identifisere veksteffektene av handel, er en utfordrende empirisk oppgave.

3. Empiri:

Sammenhengen mellom handel og økonomisk vekst

3.1 Innledning

Det har lenge vært og er fremdeles et kontroversielt spørsmål hvorvidt handel påvirker økonomisk vekst. Nurkse hevdet i 1961 at handel var "the engine of growth", og at det var handel som dro den globale økonomien på 1800-tallet. Andre derimot, mener at handel ikke er heldig: sterk avhengighet av handel kan føre til at land blir svært sårbare for markedsbrudd eller politisk press. Spesielt gjelder dette hvis handel er konsentrert til et fåtall produkter og handelspartnere, noe som er typisk for små og fattige økonomier. Utviklingsøkonomiene baserer seg ofte på eksport av råvarer og import av ferdigvarer. De mener at et slikt handelsmønster vil hindre disse landene til å satse på å danne nye industrier og derfor hindre utvikling. Andre har et syn som er i tråd med "en gylden middelvei". Kravis uttrykte i 1970 at handel bare var en "handmaiden of growth", eller en "tjenerinne til vekst". Han mente at handel var like mye en konsekvens av som en årsak til vekst, og at handel bare var en årsak blant mange til økonomisk vekst. Handel virket bare for noen land under spesielle betingelser, og viktigst: drivkraften for vekst var innenlandske forhold. Hvilket av disse synene som har mest støtte i empirien, vil jeg nå se nærmere på.

3.2 Empiriske bevis

Et tema som diskuteres hyppig er hvorvidt land med lavere handelshindringer vokser raskere enn andre land. Det rådende synet i politiske kretser i Vesten er at lavere handelshindringer fører til høyere økonomisk vekst: OECD⁶ uttalte i 1998 at "*More open and outward-oriented economies consistently outperform countries with restrictive trade and [foreign] investment regimes.*" IMF⁷ uttalte i 1997: "*Policies toward foreign trade are among the more important factors promoting economic growth and convergence in developing countries.*" Stiglitz sin studie fra 1998 konkluderer med: "*[m]ost specifications of empirical growth regressions find that some indicator of external openness—whether trade ratios or indices of price distortions or average tariff level—is strongly associated with per-capita income growth.*" Han uttaler

⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development

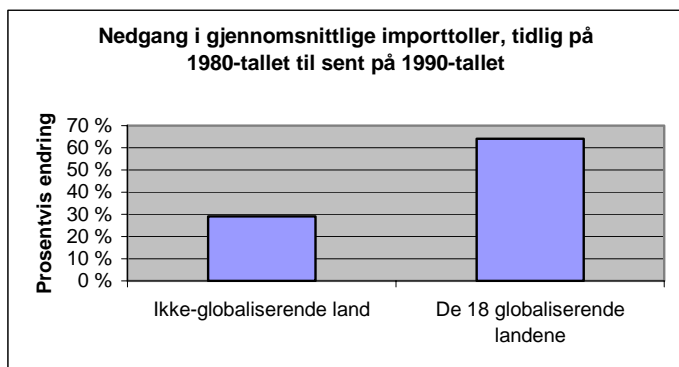
⁷ International Monetary Fund

også ”there is by and large a consensus among economists-based on a wealth of studies-that trade liberalization brings significant economic gains”⁸

IMF uttalte blant annet også i 2001 at ”Politikk som fører til at en økonomi åpner seg for handel og investeringer med resten av verden er nødvendig for økonomisk vekst. Bevis på dette er klart. Ingen land i de siste tiårene har oppnådd økonomisk suksess, da med snakk om økning i levestandard, uten å være åpen for resten av verden. Handelsåpning (sammen med åpning av FDI) har blitt et viktig element i den økonomiske suksessen i Øst-Asia. Der har den gjennomsnittlige importtariffen falt fra 30 prosent til 10 prosent i løpet av de tyve siste årene.”⁹

Dollar og Kraay (2000) har uttalt at ”Åpenhet til internasjonal handel akselererer utviklingen for fattige land: Dette er en av de mest brede lærene i økonomisk yrke, en av de få tingene som Nobels prisvinnere på både høyre og venstresiden er enige om. Det er mulig at den raske veksten er en transisjonseffekt heller enn et skift til en annen steady state vekstrate, men det er klart at denne transisjonen tar et par eller flere årtier, så det er grunn å snakke om at åpenhet til handel akselererer vekst, heller enn at det kun fører til en engangstilpasning i realinntekten.”

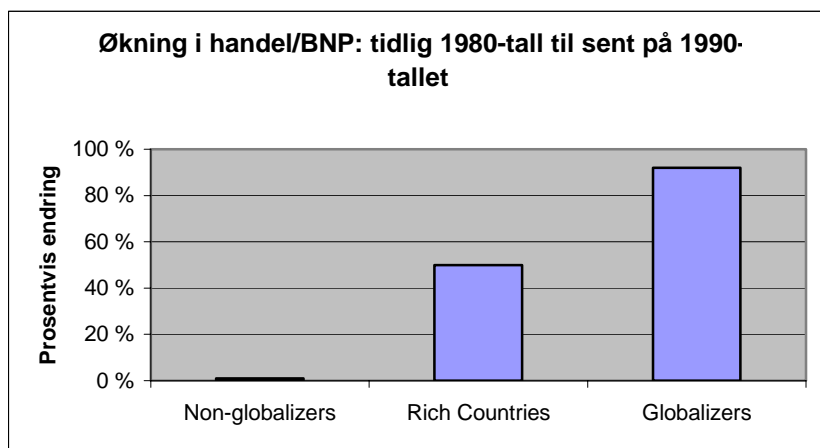
Det er mange studier som har tatt for seg sammenhengen mellom handel og økonomisk vekst, og jeg har her valgt å se nærmere på Dollar og Kraay (2000) sin studie. Denne tok blant annet for seg 18 u-land¹⁰ som har hatt store kutt i tollene siden 1980. Alle disse landene har også hatt store økninger i handelen som andel av BNP etter 1980, noe disse figurene illustrerer:

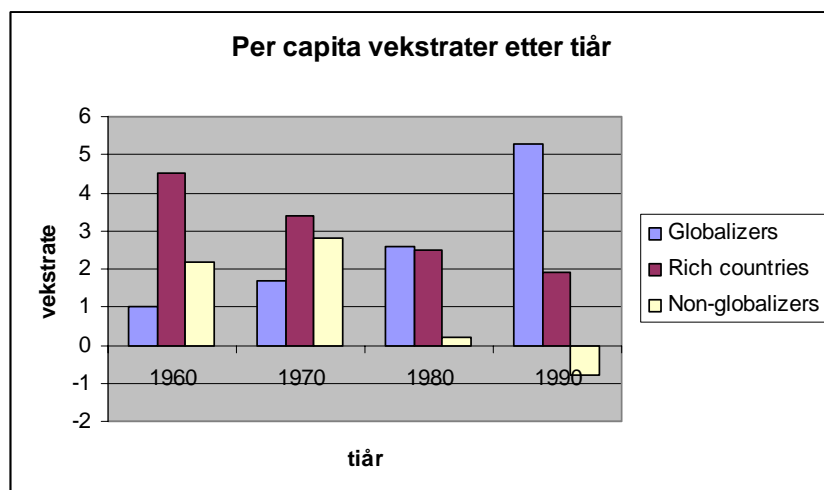
⁸ Alle sitater hentet fra Rodríguez & Rodrik (1999)

⁹ IMF Staff 2001

¹⁰ Disse er Kina, India, Argentina, Bangladesh, Bolivia, Brasil, Costa Rica, Ghana, Mexico, Malaysia, Nepal, Filippinene, Polen, El Salvador, Thailand, Uganda, Uruguay, Vietnam

Ut i fra innhentede data i studien, har utviklingen i disse landene samt utviklingen i rike og i ikke-globaliserende land i den samme tidsperioden vært slik figuren nedenfor illustrerer:

Vi ser fra figuren fra studiet at globalisering har ført til å snevre inn gapet mellom rike og fattige land. Rike land og ikke-globaliserende u-land har hatt vekstrater som har slakket tempoet i løpet av de siste tiårene, mens vekstraten til de globaliserende u-landene¹¹ har vist akkurat motsatt trend og økt på både -70, -80 og -90-tallet.

Ut fra figuren ovenfor er det naturlig å stille spørsmål om nedbygging av handelshindringer og økt økonomisk vekst har en sammenheng. Landene som har åpnet opp har hatt en mye bedre økonomisk utvikling enn landene som ikke har åpnet opp. Dollar og Kraay sin studie analyserte videre denne sammenhengen ved hjelp av regresjonsanalyser mellom land. Fokuset

¹¹ I studien er innbyggervektet gjennomsnittsvekstrater benyttet for disse landene. Det vil si at veksten i Kina og India slår sterkt ut. Mye av den svake veksten blant de globaliserende landene på 1960- og 1970-tallet skyldes nettopp Kinas og Indias feilslåtte importsustitusjonspolitikker.

i studien var variasjon i innenlandske landforskjeller, og de inkluderte 187 land i undersøkelsen. Resultatene fra undersøkelsen viste en sterk positiv sammenheng mellom forandring i handelsvolum og forandringer i vekstrater. Likevel fant ikke undersøkelsen vitenskapelig bevis på den rene effekten av handel i forhold til økonomisk vekst.

Dollar (1992) sin artikkel er et omfattende empirisk arbeid som sammenlikner økonomisk vekst med åpenhet, og da først og fremst handel. Han finner betydelig bevis på at eksport kombinert med lett tilgang til importert tilgang av input og maskineri akselererer den teknologiske utviklingen i utviklingsland. Eksempelvis finnes det en rekke studier som har funnet en empirisk sammenheng mellom det å eksportere og vekst i TFP. Jo større åpenhet, jo lettere vil det være å importere ny teknologi som er nedfelt i importvarer. I følge den neoklassiske vekstmodellen, er det nettopp teknologi som kan generere vedvarende økonomisk vekst.

Som en oppsummering av det empiriske arbeidet, finner nesten alle studier en sterk positiv sammenheng mellom ”outward-looking”-politikker og vekst. Mange av studiene har gått på å kartlegge forskjellene i veksten mellom innadrettede og utadrettede økonomier, altså land som har satset på importsubstitusjon (IS) eller eksportpromotering. Konklusjonene på disse har vært at IS-politikk generelt ikke genererer *vedvarende* økning i de langsiktige vekstrater, men at utadrettede politikker er mer passende for å nå dette målet. De fleste studiene viser at sterke liberaliseringer er assosiert med høyere BNP-vekst, og at land med vedvarende liberalisering øker BNP-veksten mer enn land med korte og feilaktige liberaliseringer.

Vi har nå sett at handel har blitt påvist i å generere økonomisk vekst. Vil ikke en rekke andre faktorer også kunne påvirke økonomisk vekst? Etter at de første teoretiske arbeidene innenfor endogen vekstteori dukket opp på midten av 1980-tallet, er det blitt gjennomført en rekke empiriske arbeider som har prøvd å finne faktorer som påvirker økonomisk vekst. Hittil har over femti forskjellige faktorer blitt påvist i ulike studier. Eksportandelen av BNP er en av faktorene som mange forfattere har funnet at påvirker BNP-veksten i positiv retning. For å finne ut hvorvidt disse femti forklaringsgradene hadde riktighet ble det foretatt en undersøkelse av Levine og Renelt. De inkluderte da bare én ekstra variabel for å undersøke om man kom frem til samme konklusjon som tidligere. Av alle de femti faktorene var det bare

to faktorer som ikke mistet sin forklaringsgrad når man la til denne ekstra variabelen: investeringsandelen og andelen av handel i BNP.¹²

Empiriske analyser som tar for seg handelspolitikk møter ofte problemer. Det er sjelden land *kun* forandrer handelspolitikk uten å gjennomføre andre forandringer i politikken. Kina er blant annet et godt eksempel på dette. Handelsreformer har ofte gått hånd i hånd med andre reformer, og det er rimelig at den kombinerte effekten av alle disse reformene har bidratt til den store veksten i handel. For å undersøke handelens rolle med hensyn på vekst i BNP må man derfor i empiriske arbeid bruke en modell som kontrollerer for alle andre variabler.

3.3 ”Det Øst-Asiatiske mirakelet”

Noe av det som har fått mest oppmerksomhet innen vekstteori når det gjelder utviklingsland, er den store veksten man har sett i Øst-Asia de siste tiårene. Fra å være relativt underutviklede land, har de på bare et par-tre tiår utviklet seg til moderne industriland og økt BNP betraktelig. Både Hong Kong og Singapore har i dag høyere BNP per capita enn deres gamle kolonimakt, Storbritannia. Mange mener at veksten skyldes den sterke utadrettede orienteringen disse landene har hatt i denne perioden. Verdensbanken har tatt i bruk uttrykket High Performance Asian Economies (HPAE)¹³ for å diskutere disse landene. Disse landene varierer mye når det gjelder inntektsnivå og levestandard, men de har store likhetstrekk når det gjelder den økonomiske politikken som utadrettet orientering.

Det er ulike meninger på hvordan ”mirakelet” skjedde. Verdensbanken og Dani Rodrik har to vidt ulike syn på årsakene. Standardteorien er at veksten var eksportledet, og dette synet støtter Verdensbanken:

”We believe that rapid growth of exports, a result of export-push policies of the HPAEs, combined with the superior performance of these economies in creating and allocating human capital, provided the means by which they attained high rates of productivity-based catching up and TFP growth”

¹² Hagen & Pedersen (1999)

¹³ HPAE består av Hong Kong, Indonesia, Japan, Malaysia, Singapore, Sør-Korea, Taiwan og Thailand

Rodrik på sin side mener at veksten (i Taiwan og Sør-Korea) skyldtes økte investeringer:

”...there is virtually no evidence that exports or outward orientation were associated with technological externalities. ...a more plausible explanation for the economic take-off..is the sharp increase in investment demand. ...governments managed to engineer a significant increase in return to capital..by alleviating a coordination failure which had blocked economic take-off... (by getting the interventions right)”¹⁴

Veldig mange støtter Verdensbankens forklaring bak ”mirakelet”. Derfor har suksessen til disse landene ofte blitt sett på som et forbilde for andre utviklingsland. De har hatt en stor påvirkning på utformingen av økonomisk politikk andre steder i verden, og Kina er ett av flere eksempler på dette.

3.4 Diskusjon av empirien

Det er vanskelig å dra solide konklusjoner fra empirien på grunn av mange forskjeller mellom forskere når det gjelder hvilke faktorer de har sett på og hvilke teknikker de har brukt for å finne resultater. I tillegg lar metodiske problemer med det empiriske arbeidet resultatene ofte være åpne for forskjellige fortolkninger:

Målefeil er noe man alltid vil være utsatt for ved empiriske arbeid. Forskjeller på kvaliteten og graden av detaljer i dataene som blir analysert i slike studier er en viktig årsak til uenigheten mellom forskere når det gjelder sammenhengen mellom vekst og handel. De fleste studier som analyserer sammenhengen mellom handel og vekst er foretatt i utviklingsland, og i disse landene er det nettopp veldig ofte mangel på gode og troverdige data. Forskere blir derfor ofte hemmet av datagrunnlaget for å lage gode analyser. Kina er spesielt utsatt for målefeil da innhentede data ofte ikke stemmer overens med virkeligheten.

Kausalitet er et annet viktig aspekt. Problemet oppstår når man studerer sammenhengen mellom eksport- og vekstøkning. I studiene blir det ofte tatt for gitt at eksport fører til vekst. Men en økning i eksporten kan også være en *konsekvens* av økonomisk vekst snarere enn

¹⁴ Rodrik (1996)

årsaken. Hvis for eksempel en økonomi opplever en sterk vekst, vil flere bedrifter nå den størrelsen de trenger for å etablere seg i eksportmarkedet, og slik vil også eksporten øke.

Multikollinearitet er ytterligere et problem. Et nøkkelpoeng er at utadrettet utviklingspolitikk innebærer mye mer enn bare handel og handelspolitikk. Viktige komponenter i utadrettet utviklingspolitikk er villighet til å motta FDI, til å beholde markedsorienterte valutavekslingskurs, å holde tilbudet av penger under relativ streng kontroll, å hemme/innskrenke/unngå offentlige budsjettunderskudd og korrupsjon, og å kontrollere monopolistisk oppførsel fra bedrifter og industrier. Å prøve å isolere den relative viktigheten av vekst på et spesielt komponent som eksportvolum eller liberal versus proteksjonistisk handelspolitikk ser ikke ut til å ha noen mening. Dette er fordi det er komplekse innbyrdes slektskap mellom slike typer politikk som gjør dem høyt korrelerte. Ofte bruker man i studier også elementer som er svært høyt korrelert med andre kilder til dårlig økonomisk prestasjon.

Et annet nøkkelpoeng i diskusjonen omkring empiriske bevis er mellom forfatterne om hva de tolker som åpenhet. De fleste empiriske arbeidene sammenlikner vekst med begrepet utadrettet orientering. Dette kan innebære langt mer enn handel, og kan være vanskelig å måle mellom land. Andre faktorer som kan inngå i dette begrepet er blant annet politikk knyttet til vekslingskurs, det innenlandske skattesystemet og ulike subsidieordninger.

Et annet kritisk aspekt ved empirien er at man i teorien ikke finner noen antagelse om at åpenhet med hensyn på handel (det vil si en eksportfremmende strategi) vil akselerere økonomisk vekst mer enn en IS-strategi vil.

Rodríguez og Rodrik (1999) foretok en studie av de empiriske arbeidene som tok for seg sammenhengen mellom handel og vekst. I denne studien påstår de at det på grunn av forskjellige metodiske feil i de empiriske arbeidene er lite bevis på at åpenhet for handel er signifikant forbundet med økonomisk vekst. I mange tilfeller er indikatorene på "åpenhet" som er brukt blant forskerne, dårlige mål på handelshindringer, eller så er de høyt korrelert med andre kilder av dårlige økonomiske prestasjoner. I andre tilfeller har metodene som er brukt for å finne linken mellom handelspolitikk og vekst hatt alvorlige mangler. På en del av de empiriske arbeidene de studerte, fant de også at åpen handelspolitikk, som lavere toll og

ingen grenser for handel, ikke signifikant er assosiert med økonomisk vekst (med de kunne ikke bevise det motsatte heller). Som en oppsummering av deres funn synes handelshindringer ikke signifikante alene da de mister sin signifikans når andre variabler er lagt til i regresjonslikningene eller når forskjellige økonomiske teknikker blir brukt. De mener også at forskjellige mål på tollsatser er villedende som indikator på hvilken stilling handelspolitikken er i. Men de mener samtidig at det er den beste indikatoren på handelshindringer, og at de ikke har en bedre indikator enn denne. I tillegg konkluderer de med at sammenhengen mellom handelspolitikk og økonomisk vekst i stor grad forblir et åpent spørsmål. De sier ikke gjennom denne artikkelen at handelshindringer er bra for økonomisk vekst. De har ingen bevis, i alle fall ikke siden 1945, som sier at handelshindringer systematisk er knyttet til høyere vekstrater. De tror også det har vært en tendens innen akademiske og politiske diskusjoner til i stor grad å overdrive de systematiske bevisene til fordel for handelsliberalisering. De mener arbeidet med å identifisere sammenhengen mellom handelspolitikk og økonomisk vekst fremdeles er noe som ligger foran oss. De vil at man skal se på de eksisterende bevisene med varsomhet og ydmykhet og er skeptiske til at det finnes en sammenheng mellom åpenhet for handel og vekst. De mistenker at sammenhengen er tilfeldig, avhengig av hjemlandet og eksterne karakteristikk.

I en annen analyse går Rodrik (1999) enda lenger enn konklusjonen fra disse studiene. Han tar for seg flere momenter som blant annet importsubsidisjon og sier blant annet at IS-politikken man fulgte i store deler av utviklingslandene inntil 1980-tallet var ganske suksessfull på en del områder, og at kostnadene til denne politikken har blitt sterkt overdrevet. Han mener at den fungerte bra i ca tjue år og genererte økonomisk vekst i mange deler av verden. Han kommenterer også at bevisene for frihandel heller ikke er overbevisende. Dette fordi han mener at investeringer og makroøkonomisk politikk utgjør nøkkelen til økonomisk vekst. Han mener at det ikke finnes noen trylleformel for økonomisk vekst. Men hvis det er en, er åpenhet i hvert fall ikke den. Han sier også at økonomiene som har gjort det bra i etterkrigstiden alle har hatt suksess med hver sin gren av politikk. Makroøkonomisk stabilitet og høye investeringsrater har vært felles, men bortsett fra det er det veldig mange detaljer som er ulike.

4. Kina

Jeg har så langt i oppgaven studert det generelle med hensyn på handel og økonomisk vekst. Jeg vil i resten av oppgaven ta for meg det spesielle, nemlig Kinas vekst knyttet opp mot handel. Jeg vil begynne denne delen av oppgaven med å gi en kort presentasjon av Kina for å gi leseren noe bakgrunnsstoff for å lette forståelsen for den resterende delen av oppgaven.

4.1 Landfakta

Figur 4.1: Kart over Kina

Kina dekker 9.6 millioner kvadratkilometer og er verdens tredje største land. Kinas 1.3 milliarder innbyggere gjør det til verdens mest folkerike land. Til sammenlikning bor det 450 millioner i Europa på et areal på 5 millioner kvadratkilometer. Kina har altså nær tre ganger så mange mennesker som hele Europa og har et landareal på nesten det dobbelte. Shanghai er Kinas største by med nærmere 12 millioner innbyggere, mens hovedstaden Beijing har et innbyggertall på litt over 9 millioner.

64 prosent av Kinas befolkning bor på landsbygda, mens 36 prosent bor i urbane strøk. Befolkningsveksten var i 2002 på 0.8 prosent¹⁵, og siden 1987 har denne veksten økt med en stadig lavere rate. Vekstraten holdes kunstig lav gjennom regjeringen sin ettbarnspolitik som ble implementert i 1978. Den forventede levealderen var i 2002 70 år.¹⁶ I 2001 var 50 prosent

¹⁵ World Bank: *World development indicators 2001*

¹⁶ World Bank: *World development indicators 2001*

av arbeidsstyrken sysselsatt i jordbruket, 23 prosent i industrien, og 27 prosent i servicenæringen.¹⁷

BNP var i 2002 på 1.2 milliarder dollar¹⁸, og dette utgjorde 3.5 prosent av verdens BNP. Kina er rangert som nummer 88 av til sammen 173 evaluerte land på HDI¹⁹-rangeringen fra 2001. Kina har i dag verdens sjette største økonomi²⁰, men regnet i kjøpekraftsparitet²¹ er den verdens tredje største.²² Kinas totale markedsstørrelse er henholdsvis 11, 18 og 23 prosent av verdens tre største økonomier; USA, EU og Japan.²³

Kina er inndelt i 22 provinser²⁴, 5 autonome regioner, 4 spesielle "municipalities" (byer), samt 2 Spesielle Administrative Regioner (SAR); Hong Kong og Macau. Landet er preget av store regionale forskjeller. Spesielt gjelder dette befolkningstetthet og BNP per innbygger, men også utbygging av infrastruktur og geografiske forhold. Kystprovinsene er de rikeste og tettest befolkede, mens innlandsprovinsene generelt utgjør de fattigste og minst folkerike delene av Kina.

4.2 Politisk og økonomisk utvikling

Etter den fire år lange borgerkrigen vant Kommunistene over Nasjonalistene i 1949 og dannet Folkerepublikken Kina. Siden har Kommunistene styrt landet. Kina er en ettpartistat, og politisk sett er det det autoritære Kommunistpartiet som regjerer. Partiet beholder kontrollen over styringen av landet gjennom makten det har til å påvirke hvem som får hvilke jobber innen partiet og andre forvaltningsorganer.

Siden 1955 har den økonomiske utviklingen i Kina vært styrt av femårsplaner, og i dag er Kina inne i sin tiende femårsplan (2001-2005). Mao Zedong styrte landet fra 1949 til hans død i 1976. Under hans styre samt implementeringen av de mislykkede kampanjene Det store Spranget (1957-60) og Kulturrevolusjonen (1966-76), mente mange at landet hadde gått tjue år tilbake hva økonomisk utvikling angår. Etter Maos død i 1976 overtok Deng Xiaoping

¹⁷ The world fact book 2002

¹⁸ Jeg vil i hele oppgaven bruke dollar som myntenhet, og dette betyr underforstått amerikanske dollar.

¹⁹ HDI står for Human Development Index. Dette er en indeks bestående av tre komponenter: levealder, utdanning og BNP målt i kjøpekraftsparitet.

²⁰ Nordås (2002)

²¹ Kjøpekraftsparitet, eller PPP, tar hensyn til prisforskjellene mellom land for å få et mer riktig bilde av økonomien

²² China Human Development Report 2002

²³ Nordås (2002)

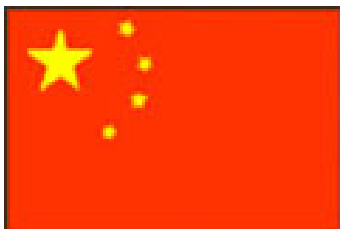
²⁴ Folkerepublikken Kina ser på Taiwan som sin 23. provins.

makten. Dengs kommunistiske styre initierte en rekke økonomiske reformer på slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet. Blant annet innebar reformene for det tidligere lukkede Kina åpningen for økonomiske relasjoner med omverdenen. Denne liberaliseringspolitikken fortsatte etter at Jiang Zemin tok over makten etter Dengs død i 1997. I mars 2003 tok Hu Jintao over som Kinas president.

Under Deng gikk Kina gjennom en 20 års periode med meget rask økonomisk vekst. Kinas økonomi er femdoblet siden åpningen i 1978, og utenrikshandelen har vist en 12-dobling. Den gjennomsnittlige årlige BNP-veksten i denne perioden var 9 prosent, og den gjennomsnittlige veksten i handelen med utlandet steg med 15 prosent per år.²⁵ Kinas forbedrede levestandard har ført til at landet har gått fra å bli karakterisert som et lavinntektsland og over til et lavt middelsinntektsland.

Utviklingen i Kinas handelssystem har en nær sammenheng med den politiske utviklingen i landet. Fra 1949 har Kina gått fra en sentralt planlagt sosialistisk økonomi til det som i dag betegnes som ”en sosialistisk markedsøkonomi med kinesiske karakteristikk”. Etter implementeringen av reformene har Kina utviklet seg fra å være en råvare- og innsatsvareeksportør til å bli en viktig eksportør av konsum- og kapitalvarer. Kina er i dag verdens fjerde største handelsnasjon og er verdens største mottaker av utenlandske direkteinvesteringer.

I desember 2001 ble Kina medlem i WTO. Medlemskapet fordrer store endringer i landets økonomiske politikk: Det skal skapes en markedsøkonomi knyttet til den globale økonomien der utenlandske investorer skal få tilgang til sektorer som tidligere var lukket. I tillegg må hundrevis eller tusenvis av lover, regler og forordninger revideres.

²⁵ Norges Eksportråd

5. Utviklingen i Kinas handelspolitikk

Dengs reformer fra 1978 innebar store forandringer i hele Kina. Åpningen mot omverdenen var bare en av mange. Kina åpnet seg ikke bare for handel, men også for kapitalstrømmer og FDI. Så langt det er mulig velger jeg i dette kapitlet kun å se på endringene i handelen som følge av åpningen av Kina i 1978.

5.1 Situasjonen før 1979

Generelt forsøkte de fleste utviklingsland i tiden etter den store uavhengighetsbølgen på 1950- og 1960-tallet å skape økonomisk vekst ved å bygge opp industri som kunne erstatte importen fra industrilandene, såkalt importsubstitusjon (IS). Kina var intet unntak. Flere land som USA, Sovjetunionen og Tyskland hadde lyktes med å få fart på industriutviklingen sin bak en mur av proteksjonisme, og Kina ville også prøve å lykkes med samme strategi. Landet oppnådde en kraftig industrialisering etter 1949 som følge av denne strategien. Kinas prereform handelsregime, som var lånt fra tidligere Sovjetunionen på 1950-tallet, har blitt sett på som et ekstremt eksempel på IS. Direktøren i Foreign Trade, Zhang Huadong, summerte i 1955 strategien slik:

”the purpose of importing more industrial equipment from the Soviet Union is to lay the foundation of China’s industrial interdependence, so that in the future China can produce all of the producer goods it needs and will not have to rely on imports from the outside”

Under den sentralt planlagte sosialistiske økonomien fra 1949 bestemte og sentralt planla myndighetene de grunnleggende avgjørelsene om hva som skulle produseres, hvordan det skulle produseres, og hvem produksjonen skulle gå til. Markedet hadde liten eller ingen rolle i å allokere ressursene eller beslutningene. De fleste bedriftene var statseide, og implementeringen av Planen skjedde gjennom forskjellige produksjonsmål. Disse var ikke profittorienterte men var integrert inn i et byråkratisk hierarki hvor målsetningene var å møte målene staten hadde satt. Produksjon, priser og internasjonal handel ble alle kontrollert av de sentrale myndighetene. Det var med andre ord ingen markeder for varer hvor kvantum og priser ble bestemt av forholdet mellom tilbud og etterspørsel slik det er i en markedsøkonomi. Under det gamle systemet, var innenlandsprisen for import satt vilkårlig lik prisen man tok for

liknende varer som man produserte innenlands. Derfor var de kinesiske produksjonsbedriftene helt isolert fra fluktuasjoner i prisene satt på verdensmarkedet.

Under handelssystemet i denne perioden var all utenrikshandel monopolisert av staten gjennom tolv statlige handelsselskaper, Foreign Trade Corporations (FTC). Disse var underlagt det sentrale handelsdepartementet og deres lokale enheter.²⁶ All import og eksport gikk gjennom de tolv FTC-ene. Som i andre planøkonomier, var handel en balanserende post i sentralplanen. Man skulle kun importere når innenlandske bedrifter ikke var i stand til å nå målene satt av Planen. Importen ble betalt for av overskuddsproduksjonen, som for øvrig også var innlemmet i sentralplanen. FTC-ene var pålagt å selge den utenlandske valutaen de mottok for eksporten til The Bank of China. Importen var betalt for med utenlandsk valuta skaffet til veie fra The Bank of China i henhold til sentralplanen. Staten sto med andre ord bak enhver beslutning som hadde med utenrikshandel å gjøre, og produsentene var ikke direkte involvert i utenrikshandelen.

5.2 Fra 1979 til medlemskap i WTO²⁷

Kommunistpartiets ellefte sentralkomitémøte i desember 1978 markerte den offisielle starten på Kinas økonomiske reformprosess med påfølgende *duiwai kaifang*²⁸ og integrering i internasjonal økonomi. Da tok Kinas økonomiske politikk en radikal vending, og fokuset ble skiftet fra revolusjon og massekamp, til ”De fire moderniseringer”. Dette var en plan for modernisering av Kinas jordbruk, industri, forsvar samt vitenskap og teknologi. Et av de viktigste elementene i denne nye politikken var ”for å oppnå nasjonal utvikling, må man åpne opp mot utsiden”. Deng og hans krets innså at Kina hadde et stort behov for utenlandsk kapital, teknologi og bedriftsorganisering, og uttalte blant annet:

”if we want to realize the Four Modernizations, we need to be good at studying, to a greater extent gain international support, and to introduce international advanced technology and equipment” og *“...China lay down an obvious line, we want to make use of the worlds advanced technology and achievements;...In the old times China had four great inventions. Did not every country in the world make use of our inventions? Then why can't we today make use of the worlds current advanced technology and achievements?”*

²⁶ Det fantes rundt 300 FTC når man inkluderer alle de lokale avdelingene.

²⁷ Hvis ikke annen litteratur er referert, er opplysningene i hele kapittel 5.2 hentet fra Bekkevold (1997) samt Hjellum & Bekkevold (1997).

²⁸ Dette uttrykket kan oversettes med ”å åpne opp en lukket økonomi mot den øvrige verden”.

5.2.1 Bakgrunn

Det er flere faktorer som kan forklare hvorfor Kina snudde om på sin økonomiske politikk i 1978. Det var både de ytre internasjonale faktorene, og de interne nasjonale faktorene. En viktig ytre faktor var at Kina så seg nødt til å iverksette økonomiske reformer for ikke å bli liggende etter sine asiatiske naboland som hadde oppnådd sterk økonomisk vekst på 60- og 70-tallet. I tillegg hadde Japan og USA opprettet diplomatiske forbindelser med Kina på 70-tallet. De interne faktorene var mer komplekse og bestod av både økonomiske, politiske og sosiale faktorer. De to kampanjene under Mao Zedong, Det store spranget og Kulturrevolusjonen, hadde blant annet skapt sosial og politisk misnøye blant det kinesiske folket. For Deng Xiaoping var løsningen på disse problemene rask økonomisk vekst, og for å oppnå dette var Kina avhengig av internasjonalt økonomisk samarbeid.

5.2.2 Reformene i handelssystemet

”Open door”-reformene ble implementert fra 1979. I følge Deng skulle disse skje gradvis slik at hele den økonomiske strukturen ikke ble reformert på en gang. Deng fulgte en dual-strategi som lokaliserte reformer til bestemte geografiske områder eller sektorer samtidig som de tradisjonelle sentralplanleggingsstrukturer i resten av økonomien ble bevart. Inntil midten av 1980-tallet var reformene begrenset hovedsakelig til å gjelde jordbruket. Over sytti prosent av Kinas arbeidsstyrke arbeidet da i jordbrukssektoren som utgjorde 40 prosent av BNP.²⁹

Reformene i Kinas handelssystem kan i hovedsak deles inn i tre hoveddeler. Den første innebar desentralisering av retten til å drive utenrikshandel. Monopolet til de tidligere omtalte FTC-ene ble opphevet i perioden 1978-84. Til å begynne med tillot Kina dannelsen av nye FTC som ble styrt av nasjonale, provinsielle eller lokale myndigheter. Reformene innebar også at store statseide foretak ble gitt retten til å drive handel. ”Open door”- politikken betydde ikke slutten på offentlig handelsplanlegging. Bruken av handelsselskaper er fortsatt obligatorisk for alle produksjonsselskaper unntatt de som har blitt gitt tillatelse til å handle direkte på egenhånd. I 1981 var FTC-ene underlagt the Ministry of Foreign Economic Relations and Trade (MOFERT), og i følge Verdensbanken sto de for 91 prosent av eksporten og 87 prosent av importen i Kina. Dette tallet hadde sunket noe til henholdsvis 79 prosent og

²⁹ Sachs & Woo (1997)

65 prosent i 1984. Et annet element under handelsreformen var den gradvise reduksjonen av obligatoriske mål for eksporten. Den pålagte eksporten i henhold til sentralplanen utgjorde stadig en lavere del av total eksport, for tilslutt å forsvinne helt.

Den andre reformen som ble implementert, var prisreformene. Før reformene hadde prisene på det kinesiske markedet vært totalt atskilt fra de internasjonale markedsprisene. Nå ble det kinesiske prissystemet integrert med de internasjonale markedsprisene. Gradvis ble flere og flere priser på importvarene satt lik verdensprisene og sakte ble subsidierte priser hevet til markedsnivået. I 1993 var rundt 90 prosent av prisene markedsregulert.

Den tredje reformen var knyttet til behandlingen av utenlandsk valuta. Før reformene var all utenlandsk valuta kontrollert av sentralmyndighetene. Etter hvert fikk provinsene, statlige import- og eksportfirmaer og enkelte produsenter selv beholde en viss andel av den utenlandske valutaen opptjent ved eksport.

Et annet svært viktig aspekt i ”open door”-politikken var opprettelsen av det eksportorienterte handelssystemet. Dette innebar forskjellige spesielle regionale soner og utviklingsregioner. Reglene for de forskjellige sonene varierte, men generelt tillot de en mye friere, profitorientert og markedsbasert beslutningstaking enn i den tradisjonelle kinesiske industrien. Disse områdene var de første i Kina som opplevde sterk økonomisk- og eksportvekst samt mottok utenlandske direkteinvesteringer. Regionene var primært lokalisert i kystregionene. Disse vil jeg studere nærmere i neste avsnitt.

5.2.3 Det eksportorienterte handelssystemet

Kina hadde behov for utenlandske ressurser for å kunne realisere ”De fire moderniseringer”. Da var eksportinntekter og utenlandske investeringer en nødvendighet. I den forbindelse ble såkalte Special Economic Zones (SEZ) opprettet. Disse skulle fungere som ”windows and bridges” mot omverdenen. I 1979 ble de fire første SEZ etablert (byene Shenzhen, Zhuhai, Shantou og Xiamen), mens den femte og siste (provinsen Hainan) ble etablert i 1988. Alle er lokalisert langs kysten i Sør-Kina. Shenzhen, Zhuhai og Shantou er lokalisert i Hong Kongs naboprovins Guangdong. Shenzhen ligger rett over grensen for Hong Kong, mens Zhuhai er lokalisert rett over grensen til Macau. Xiamen og Shantou ligger rett ved Taiwan på fastlandet. SEZ var modellert etter Export Processing Zones (EPZ) som tidligere var implementert i andre deler av Øst-og Sørøst-Asia. Forskjellen mellom dem var at SEZ ga

bedriftene ytterligere fordeler. Skattefritak, lavere eller ingen toll, lisensiering og utenlandsk valutakonversjon er alle eksempler på gunstige vilkår bedrifter innenfor SEZ kunne benytte seg av.

Politikken som ble ført innenfor SEZ var radikalt forskjellig fra den nasjonale politikken som ellers ble ført. Derfor ble SEZ sett på som et eksperimentelt grunnlag for Kinas nye økonomi- og handelsreformer. SEZ hadde en klar eksportorientert utviklingsstrategi, men samtidig førte Kina en importsubstituerende industripolitikk for å beskytte sine statlige industriforetak. Et viktig trekk bak SEZ var at de skulle prøve å utvikle joint ventures ved å tiltrekke seg utenlandske investeringer. Slik ville Kina få tilgang til utenlandsk kapital og moderne teknologi og dermed oppnå økonomisk vekst. I tillegg var et av målene bak SEZ å oppmuntre og øke utviklingen av høyteknologiske og eksportorienterte industrier. Joint ventures i SEZ var imidlertid i stor grad utestengt fra det kinesiske markedet, og etableringene deres var ”import for eksport”. Disse sonene ble drivkraften i Kinas åpning mot og integrering i internasjonal økonomi. SEZ har hatt en enorm suksess i å tiltrekke seg utenlandske investeringer og i å generere eksport og økonomisk vekst.

Etterfulgt av etableringen av SEZ fikk fjorten kystbyer i 1984 rett til å etablere ”åpne økonomiske soner”.³⁰ Dette innebar at deler av byene ble gitt status som økonomiske og teknologiske utviklingssoner (EDTZ) med samme vilkår som SEZ. Import for eksportproduksjon i EDTZ ble også unntatt tollavgift, og eksportvarer ble gitt skatteunntak.

Kina åpnet senere flere investerings- og eksportsoner andre steder enn i Sør-Kina og langs kysten. Yangtze-vassdraget, hvor Shanghai fungerer som dragehode, ble det nye satsningsområdet i 1990. Da ble det i Pudong-området i Shanghai etablert en økonomisk sone³¹ med håp om å gjøre Shanghai til Kinas nye økonomiske senter. Dette var ment å fungere som et lokomotiv for den økonomiske utviklingen i Shanghai og Yangtze-vassdraget. Et antall byer langs Yangtze-elva ble også i 1992 åpnet for utenlandske investeringer.

Etter Dengs sin sørlige inspeksjonstur i 1992 ble det stor enighet om å satse for fullt på handel og videre handelsliberalisering. Open door-politikken ble utvidet, og bare i 1992 godkjente sentralregjeringen 52 statlige utviklingssoner. Siden 1992 er også et antall grensebyer åpnet. I

³⁰ Disse er Shanghai, Tianjin, Dalian, Guangzhou, Qinhuangdao, Yantai, Qingdao, Lianyungang, Nantong, Ningbo, Wenzhou, Fuzhou, Zhanjiang og Beihai.

³¹ Pudong har offisielt ikke status som SEZ, men har de samme rettighetene.

tillegg er alle hovedstedene i de innenlandske provinsene og autonome regionene åpnet. Samtidig har 13 frihandelssoner, 32 økonomiske og teknologiske utviklingssoner på statsnivå samt 52 ny- og high tech industriutviklingssoner blitt opprettet i store og mellomstore byer. Innen 1993 var det rundt 2000 forskjellige åpne soner i Kina. I dag finnes slike spesielle regioner i store deler av Kina.

5.2.4 GATT-søknad i 1986

I 1986 søkte Kina medlemskap i GATT, og etter 15 år med forhandlinger ble Kina 11. desember 2001 endelig tatt opp som det 144. medlemslandet i WTO, GATTs etterfølger.

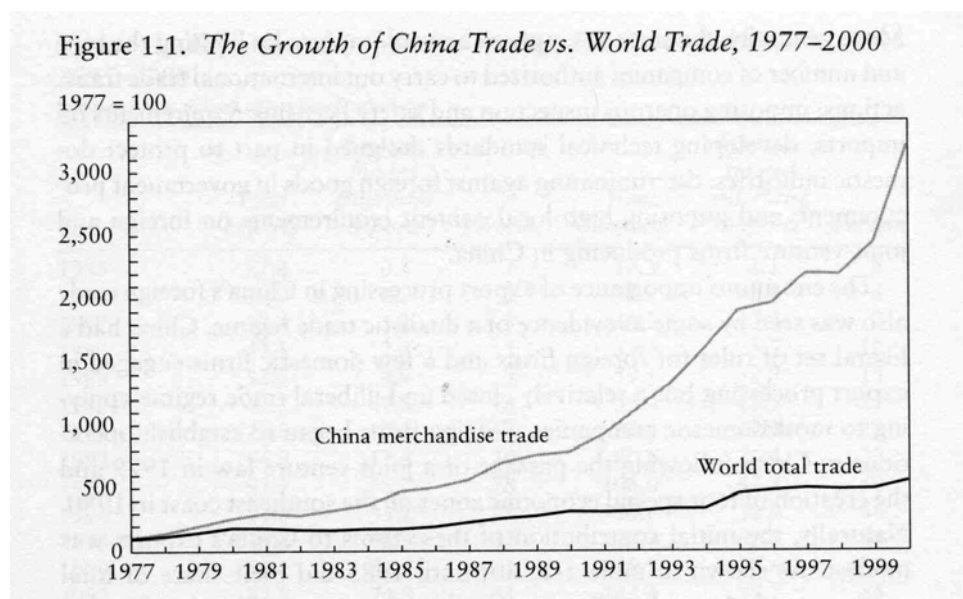
Årsakene til at det har tatt så lang tid å forhandle seg frem til en avtale, er flere. Kina har blant annet ikke oppfylt kravene WTO stiller til et liberalisert handelssystem. I tillegg har Kina hatt et til dels rigid og uoversiktlig byråkrati, med utilstrekkelig informasjon om regelverk tilknyttet handel. En annen årsak har vært at Kinas valuta, renminbi (RMB) ikke har vært konvertibel. Uenigheten om hvorvidt Kina skulle ha u-land eller i-land status har vært stor. Kina ville ha u-land status for de fleste sektorer, noe som ville betydd at landet hadde fått bedre tid til å tilpasse sin økonomi etter WTOs krav om frihandel. I tillegg har det vært uenighet om hvor lang tid man skulle tillate overgangsordninger for Kinas statlige industri. Dette har igjen sammenheng med WTOs vurdering av utviklingsnivået i de ulike industrisektorene i Kina. Kina har også ønsket inntreden som ”grunnleggende medlem” siden GATT-avtalen ga rom for ulik behandling av slike medlemmer versus nye. Kina var nemlig en av 23 stater som ved grunnleggelsen av GATT i 1947 underskrev GATT-avtalen. Mao Zedong og Kommunistpartiet oppfattet GATT som et imperialistisk apparat, og trakk derfor Kina ut av GATT i 1950. Sist, men ikke minst, har det vært stor uenighet om hvor store endringer Kina skulle foreta før medlemskapet, og hvor lang overgangsperiode Kina skulle få i de forskjellige sektorene.

6. Kinas handelsmønster

6.1 Utvikling og omfang

Hvor stor andel utenrikshandelen utgjør av BNP uttrykker et mål på et lands grad av internasjonal åpenhet. I Kina var denne andelen 10 prosent i 1978, 30 prosent i 1990, og i 2001 hadde den steget til nærmere 50 prosent. Dette er en relativt høy andel gitt størrelsen på Kinas marked fordi store land predikerer lav åpenhet. Til sammenlikning var denne andelen 25 prosent i USA, og 67 prosent i EU i 1999.³²

På verdensbasis har handelen vokst raskere enn produksjonsveksten fra midten av 1950-tallet og frem til i dag, og dette gjelder også for Kina. Mellom 1978 og 1990 økte Kinas handel med mer enn 15 prosent årlig, mer enn tre ganger så fort som verdenshandelen under ett. I perioden 1990-2000 økte handelen gjennomsnittlig med rundt 14 prosent.³³ Men handelen begynte å øke allerede i 1973 etter at president Nixon avla sitt historiske besøk i Kina i 1972. Dette medførte nemlig slutten på USAs importforbud av Kina. Den største økningen i absolutte termer fant imidlertid sted etter 1978. Figuren nedenfor illustrerer Kinas handelsvekst i forhold til verden i perioden 1977-2000.

Kilde: Lardy (2002)

Kina har gått fra å være verdens 32. største handelsnasjon i 1978 til å være verdens 4. største i 2002. Handelsverdien i 1977 var 15 milliarder dollar, mens den i 2001 hadde steget til 510 milliarder dollar. Kinas andel av verdenshandelen har vokst raskere enn noe annet land i

³² Gerber (2002)

³³ China Statistical Yearbook (2001)

verden i perioden 1977-2000, og steg fra 0.6 prosent i 1977 til 3.85 prosent i 2000.³⁴ Andelen av verdenshandelen ble mer enn seksdoblet i denne perioden, og eksportandelen mer enn åttedoblet. Tabellen nedenfor illustrerer utviklingen:

	1978	1984	1988	1991	1995	2000	2002
Rang som Handelsnasjon	32	18	16	13	10	6	4
Andel av verdenshandelen (prosent)	0.7	1.3	1.4	2	3	3.85	5.1

Tabell 6.1 Kinas utenrikshandel 1978-2002³⁵

På 1970-tallet vokste Kinas eksport med kun 3.4 prosent årlig, mens den på 1980-tallet økte med gjennomsnittlig 14.1 prosent.³⁶ På 1990-tallet økte denne ytterligere med 14.3 prosent årlig, mens importveksten var 13.7 prosent. I 2001 var eksportveksten ca 7 prosent og importveksten ca 8 prosent. Dette kan virke lite, men i 2001 ble verdenshandelen generelt betydelig redusert. For første gang siden 1982 var veksten i verdenshandelen negativ; den sank med 1.5 prosent. Uten å gå i dybden skyldes dette en forverring i den økonomiske situasjonen i verden generelt. Men Kina var ett av de få landene i verden som i denne situasjonen i verdenshandelen opplevde en import- og eksportvekst som oversteg 5 prosent i 2001.³⁷

I 2001 var Kina verdens 6. største eksportør og også verdens 6. største importør. Den samlede eksportverdien på 510 milliarder fordelte seg mellom eksport og import med henholdsvis 266 og 244 milliarder dollar. Overskuddet på handelsbalansen var følgelig ca 22 milliarder dollar. Kinas andel av verdens eksportvolum var 4.3 prosent, mens importvolumet utgjorde 3.8 prosent.³⁸ Kina har siden 1991 vært en av handelsorganisasjonens APEC (Asia Pacific Economic Cooperation) 21 medlemsland.³⁹

³⁴ De to siste opplysningene er hentet fra Lardy (2002).

³⁵ Kilde: Bekkevold (1997), hentet fra China Statistical Yearbook (ulike utgaver) og Wang/Wang 1984. Fra 2000 er opplysningen hentet fra Adhikari & Yang (2002). Opplysningene fra 2002 er hentet fra World Bank (2003).

³⁶ Garnaut & Huang (2001)

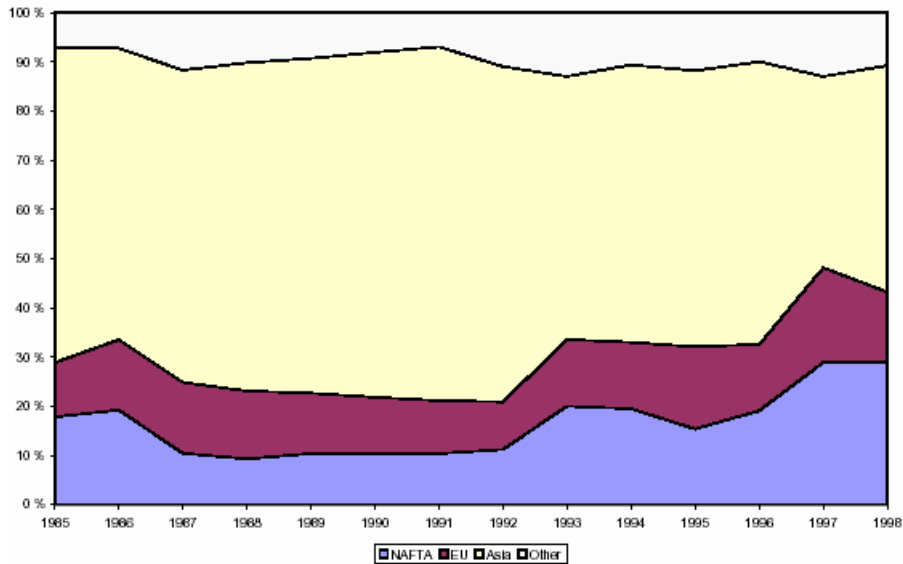
³⁷ De øvrige opplysningene i avsnittet er hentet fra China Statistical Yearbook (2001)

³⁸ China Statistical Yearbook (2001)

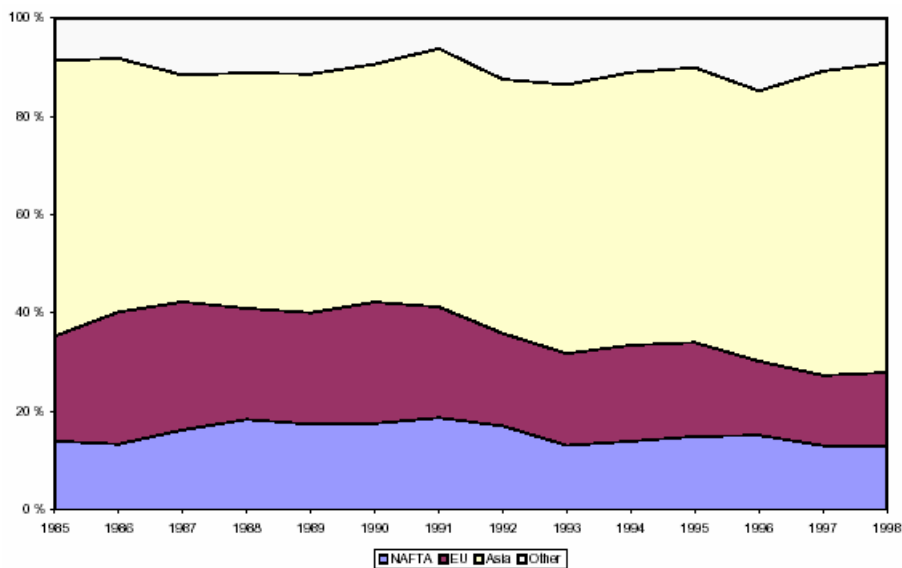
³⁹ APECs 20 andre medlemsland er Australia, Brunei, Canada, Chile, Fillippinene, Hong Kong, Indonesia, Japan, Sør-Korea, Malaysia, Mexico, New Zealand, Papua Ny Guinea, Peru, Russland, Singapore, Taiwan, Thailand, USA og Vietnam.

6.2 Handelspartnere

Ikke bare har Kinas handelsvolum økt sterkt etter 1978, men områdene Kina har eksportert til og importert fra har også endret seg. Figurene nedenfor illustrerer denne utviklingen.

Figur 6.2.1 Destinasjon av Kinas eksport 1985-98⁴⁰
Kilde: Nordås (2002)

Figur 6.2.2 Import til Kina etter region 1985-98
Kilde: Nordås (2002)

⁴⁰ "Others" inkluderer Latin-Amerika, Afrika, Australia, New Zealand, Midt-Østen, Øst-Europa og det tidligere Sovjetunionen. NAFTA står for North American Free Trade Organization, og inkluderer landene USA, Canada og Mexico. EFTA er inkludert i EU i datasettet.

Vi ser at Asia klart er Kinas største handelspartner, men også at andelen eksport til Nord-Amerika og Europa har steget kraftig i tidsrommet. Japan og USA er Kinas største handelspartnere. I 2001 var USA, Hong Kong og Japan de største mottakerne av kinesisk eksport med henholdsvis 20, 18 og 17 prosent av total eksport. Tyskland, Sør-Korea, Nederland, England og Taiwan var også relativt store mottakere. Samme år importerte Kina mest fra Japan, Taiwan, USA og Sør-Korea. Importen fra disse landene utgjorde henholdsvis 18, 11, 11 og 10 prosent av Kinas totale import. I tillegg var Hong Kong, Tyskland, Russland og Malaysia også store eksportører til Kina.⁴¹ Kina har siden 1993 hatt et overskudd på handelsbalansen med NAFTA og siden 1995 med EU, mens siden 1997 har landet hatt underskudd på handelsbalansen med Asia.⁴²

Det er også verdt å merke seg at den regionale handelen mellom de asiatiske landene aldri har vært større enn i 2002. I løpet av 2002 ble Kina den viktigste handelspartneren for både Japan og Sør-Korea. Sent på høsten 2002 ble det også oppnådd enighet mellom Kina og landene i Sørøst-Asia om å opprette verdens største frihandelssone. Målet er å øke handelen mellom de asiatiske landene og dermed redusere avhengigheten til de vestlige markedene.⁴³

6.3 Varetyper

Handelsteori sier at et lands relative faktortilgang vil avgjøre et lands komparative fortrinn. Men i et sentralt planlagt økonomisk system kan et lands handelssystem avvike fra sine komparative fortrinn. Dette er hovedsakelig fordi man under et slikt system følger produksjonsplaner fremfor å søke gevinster fra handel ved å la markedskreftene på beste måte allokere ressursene. Slik var situasjonen i Kina før 1978, men dette endret seg i løpet av reformperioden. En av hovedårsakene til Kinas enorme handelsvekst, er nettopp at reformene har vridd produksjonen mot produksjon hvor Kina har komparative fortrinn. Kina har rikelig med arbeidskraft, men relativt knappe naturressurser og kapital. I et frihandelsregime vil man derfor forvente at Kina vil spesialisere seg i arbeidsintensiv produksjon og importere råvarer og kapitalintensive varer. Det er nettopp denne trenden vi har sett etter 1978, og varesammensetningen har forandret seg grunnleggende.

I de tidligste reformårene eksporterte Kina primært jordbruksprodukter, petroleum og petroleumsprodukter. Senere skiftet Kina til industriprodukter og da spesielt til

⁴¹ Alle tall er hentet fra ”The world fact book 2002”

⁴² Nordås (2002)

⁴³ Dagens Næringsliv, 11. februar 2003

arbeidsintensiv lettindustri. I løpet av 90-tallet vokste industrivareeksporten med mer enn 13 prosent årlig,⁴⁴ og andelen av totalt eksportvolum økte fra 37 til 87 prosent i årene 1985-99. Høy- og mellomteknologiske varer sto igjen for 17 prosent av denne industrivareeksporten i 1999.⁴⁵ Kinas raskest voksende eksportsektorer har vært arbeidsintensive industriprodukter som tekstiler, klær, sko og leker. Disse har siden midten av 80-tallet og frem til i dag utgjort den viktigste eksportindustrien.⁴⁶ På tross av de store importrestriksjonene multifiberavtalen genererte, har de største *absolutte* gevinstene etter 1978 vært på klær og tekstiler. Tekstileksporten steg fra 2.54 til 12.81 milliarder dollar i perioden 1980-98, mens kleseksporten økte fra 1.48 til 27.1 milliarder i samme periode. *Relativt* sett var det leker og sko som økte mest. Leketøyseksporten mer enn syttidoblet seg fra 71 millioner i 1980 til 5.1 milliarder i 1998, mens eksporten av sko nesten femtidoblet seg i samme periode.⁴⁷ Kinas tre største eksportvarer er leker, klær og elektronikk, og Kinas tekstilindustri er i dag verdens største. Generelt har også graden av næringsintern handel over tid økt i alle sektorer.

Etter reformene har Kina gått fra å være nettoeksportør til å bli nettoimportør av råvarer. På importsiden har kapitalintensive varer økt raskt etter 1978, og Kinas tre største importerte varegrupper var i 1999 maskineri, kjemikalier og elektronikk.⁴⁸ Mønsteret er import av vareinnsats samt maskineri og utstyr, og eksport av ferdigprodukter. At de største importvarene er maskineri og utstyr impliserer at landet får kjennskap ny teknologi og produksjonsmetoder. I henhold til vekstmodellene er dette igjen en kilde til vedvarende økonomisk vekst.

6.4 Fra hvilke områder foregår handelen?

De seks kystprovinsene Liaoning, Shanghai, Jiangsu, Fujian, Shandong og Guangdong, samt Beijing sto for hele 76 prosent av eksporten og 93 prosent av importen i første halvdel av 1993. Guangdong-provinsen stod i 1993 for over 40 prosent av Kinas handel. Her finner vi tre av de fem SEZ, blant annet Shenzhen. Shenzhen sto alene for 16 prosent av Kinas totale eksport og import i 2002.⁴⁹ Dette mønsteret eksisterer fremdeles, og i dag er over 85 prosent av Kinas FDI og handel konsentrert i kystprovinsene.

⁴⁴ Gerber (2002)

⁴⁵ Nordås (2002)

⁴⁶ Lardy (2002)

⁴⁷ Lardy (2002)

⁴⁸ Nordås (2002)

⁴⁹ <http://test.china.org.cn/english/government/58045.htm>

I 1978 fantes det rundt 12 forskjellige FTC hvor all handel foregikk rundt, mens dette antallet hadde steget til 35.000 i 2000. I første halvdel av 1996 utgjorde eksport som tar i bruk varer importert med skatte- og toll-lettelser 56.4 prosent av Kinas totale eksport og 61.3 prosent av Kinas totale import. Utenlandske selskap stod i 2000 for omlag 50 prosent av all handel i Kina.

6.5 Handel og FDI

På verdensbasis var utenlandske bedrifters filialers salgsverdi mer enn dobbelt så høy som verdien av verdens eksport av varer og service i 1999.⁵⁰ Teorien bak FDI ser FDI som enten et *substitutt* eller et *komplement* til handel. FDI-teori har derfor stor tilknytning til handelsteori. FDI er vanligvis klassifisert som enten vertikal eller horisontal. Vertikal FDI innebærer at multinasjonale selskaper (MNC) fragmenterer produksjonen til forskjellige stadier som har forskjellige faktorintensiteter, og deretter lokaliserer de forskjellige aktivitetene til land i forhold til deres relative faktorpriser. Slike MNC er *komplimenter* til handel. Horisontal FDI innebærer at multinasjonale selskaper produserer det samme produktet på forskjellige steder og tilbyr disse til utenlandske markeder ved å flytte produksjonen enn ved å tilby dem gjennom handel. Slike MNC er derfor *substitutter* til handel. Når man ser på FDI som et substitutt er det et paradoks at man i Kina både har opplevd vekst både i handelen og i FDI.

Kina har hatt en rask eksportvekst, men denne har vært avhengig av til en enestående stor grad av FDI-bedrifter. Kina mottak i gjennomsnitt 15 milliarder dollar årlig i FDI i løpet av første halvdel av 1990-tallet. Dette økte til rundt 40 milliarder årlig i løpet av den siste halvdel av 90-tallet.⁵¹ I 2002 hadde Kinas totale strøm av FDI nådd 53 milliarder.⁵² I løpet av 2002 passerte Kina USAs lenge ledende rolle som største mottaker av FDI.⁵³

6.6 Hong Kongs rolle

1. juli 1997 returnerte Storbritannia offisielt sin tidligere koloni Hong Kong til Kina. Da hadde Hong Kong vært under engelsk styre siden Kina tapte Opiumskrigen i 1842. Kina har gitt et løfte om å følge politikken ”ett land, to systemer” når det gjelder forholdet til Hong Kong. I praksis betyr dette at Kina vil la Hong Kong beholde sin egen valuta, at Kina vil begrense migrasjonen mellom Hong Kong og Kina, og at Kina generelt vil prøve å bevare

⁵⁰ Nordås (2002)

⁵¹ Adhikari & Yang (2002)

⁵² World Bank (2003)

⁵³ World Bank (2003)

Hong Kong sitt nåværende system. I 50 år etter 1997 skal Hong Kong beholde sin status som uavhengig økonomisk sone. Hong Kong blir ikke regnet som en del av Kina økonomisk sett, og jeg har derfor ikke behandlet Hong Kong som en del av Kina i denne oppgaven. Statistikk om Kina inkluderer ikke Hong Kong, og det er derfor uproblematisk å sammenlikne tall fra Kina før og etter 1997. Jeg velger imidlertid å kommentere Hong Kong kort i denne oppgaven da Hong Kong har hatt mye å si for Kinas utvikling etter 1978.

Kina og Hong Kongs økonomier er tett integrert. Hong Kong har gjennom sitt internasjonale nettverk fungert som finanssenter, handelspartner, mellommann og tilrettelegger for Kinas integrering i internasjonal økonomi. I følge Sung har Hong Kong vært nøkkelen til Kinas åpning mot utsiden.⁵⁴ Hong Kong sin rolle som investor har vært betydelig. I perioden 1979-89 sto Hong Kong for nesten 80 prosent av investeringene i Kinas økonomiske soner. I 1993 og 1994 sto Hong Kong for henholdsvis 63 og 58 prosent av Kinas FDI. Stadig flere kinesiske foretak har etablert seg i Hong Kong, men billig arbeidskraft har også lokket Hong Kongs firmaer over grensen til Kina for å investere, eller relokalisere sin produksjon. Dette har skapt en økonomisk gjensidig avhengighet mellom Kina og Hong Kong hvor firmaer fra Hong Kong bidrar med teknologi, markedsføring og ledelse, mens Kina på sin side tilbyr landområder og billig arbeidskraft. Som handelspartner spiller også Hong Kong en meget viktig rolle. I 1989 gikk nesten halvparten av Kinas eksport til Hong Kong, men denne andelen var falt til en fjerdedel i 1995. Hongkong har spilt en viktig rolle som re-eksportør for Kina. I 1988 ble hele 78 prosent av Hong Kongs import fra Kina re-eksportert, og dette utgjorde 30 prosent av Kinas totale eksport samme år.⁵⁵

⁵⁴ Bekkevold (1997)

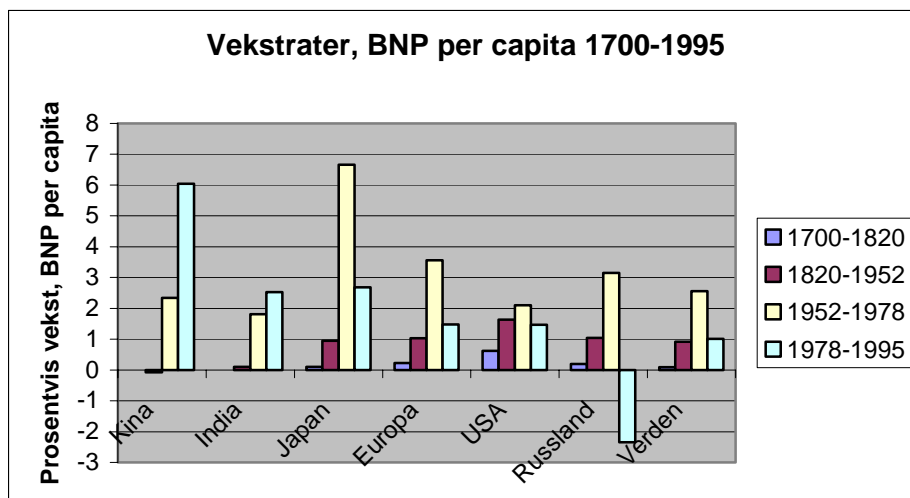
⁵⁵ Opplysningene i avsnittet er hentet fra Bekkevold og Hjellum (1997).

7. Kinas økonomiske vekst

7.1 Historisk utvikling

I det tiende århundret var Kina verdens ledende økonomi målt i BNP per capita, og dette lederskapet varte til 1400-tallet. I løpet av de påfølgende tre århundrene overtok Europa gradvis Kinas forsprang når det gjaldt BNP, og på viktige områder som teknologi og vitenskap. På 1800-tallet og første halvdel av 1900-tallet sank Kinas prestasjoner mens veksten i økonomien i resten av verden akselererte i stor fart. På siste halvdel av 1900-tallet tok Kina seg derimot opp igjen, og i løpet av de siste tiårene har landet hatt en betydelig vekst. I dag har Kina verdens sjette største økonomi og verdens tredje største økonomi målt i kjøpekraftsparitet.

Grafen nedenfor illustrerer Kinas utvikling sammenliknet med utvalgte land og Verden i perioden 1700-1995. Vi ser klart at Kina har hatt en vekstrate som er langt høyere enn disse landene og Verden i perioden etter at reformene startet i 1978.

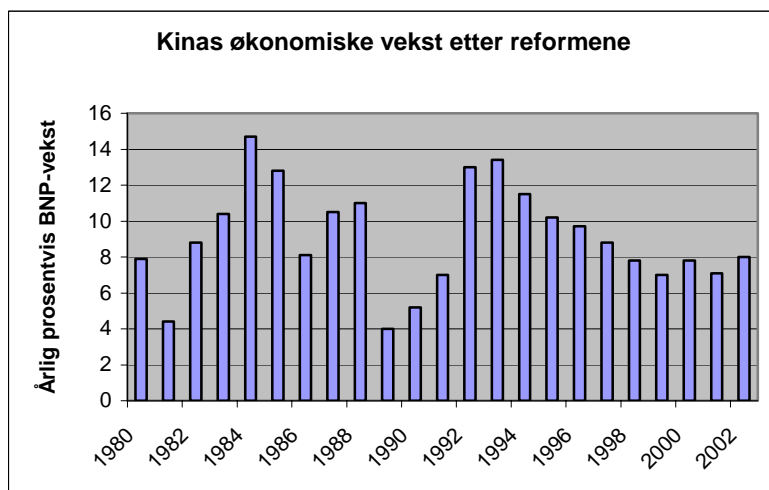

Kilde: Maddison (1999)

Vi legger også merke til at Kina hadde en relativ sterk vekst i perioden 1952-78. I denne perioden ble BNP tredoblet, mens den på per capita basis økte med 80 prosent. Under Mao ble den økonomiske strukturen transformert, og industriens andel av BNP økte fra 10 til 35 prosent. Akselerasjonen kom av en massiv økning i innsatsfaktorer som humankapital og realkapital. Kapitalbeholdningen vokste med 7.6 prosent årlig, og arbeidskraften økte raskere enn populasjonen. Humankapitalen ble forbedret på grunn av store forbedringer i utdanning

og helse, men samtidig var produktiviteten bedrøvelig. Årene mellom 1952-78 var en boomperiode i store deler av verden, spesielt Europa og Japan. Til tross for dette vokste Kina tregere enn hele verden som helhet.⁵⁶

Den årlige veksten i BNP per capita, målt i faste priser, var for perioden 1960-80 på 2.7 prosent, 1980-90 på 8.5 prosent, og i perioden 1990-99 på 9.6 prosent.⁵⁷ Denne tabellen viser utviklingen i Kinas økonomiske vekst i disse to siste periodene.

Kilde: China Statistical Yearbook, ulike utgaver

Mellom 1978 og 1994 opplevde Kina en årlig økonomisk vekst på hele 9.5 prosent, og per capita-veksten lå på rundt 8 prosent. Dette var kanskje den høyeste vekstraten i hele verden i denne perioden.⁵⁸ I 1993 var veksten på rekordhøyde 13.4 prosent. I perioden 1997-2001 hadde den gjennomsnittlige vekstraten sunket noe, til 7.8 prosent.⁵⁹

For å kunne gi et bilde av Kinas levestandard, kan man sammenlikne Kinas BNP per capita med tall fra andre land. I 1999 var denne 780 dollar. Til sammenlikning var BNP per capita i Japan 32.230 dollar, Hong Kong 23.520 dollar og Indonesia 580 dollar. Målt i kjøpekraftsparitet, var BNP per capita betydelig høyere, nemlig 3291 dollar.⁶⁰ Det er imidlertid viktig å merke seg at det er stor uenighet blant økonomer hvor høy BNP per capita målt i kjøpekraftsparitet er, og mange mener at denne er betydelig lavere enn de 3291 dollarene Verdensbanken har kalkulert.

⁵⁶ Opplysningene i avsnittet er hentet fra Maddison (1999)

⁵⁷ Gerber (2002)

⁵⁸ Sachs & Woo (1997)

⁵⁹ World Bank (2002)

⁶⁰ Gerber (2002)

7.2 Kildene til veksten

I følge Solow-modellen har vi to kilder til økonomisk vekst. Den første er vekst i tilgangen på produksjonsfaktorene kapital og arbeidskraft. Vekst i kapitalbeholdningen kan skje gjennom sparing og investering, mens vekst i arbeidskraften blant annet kan skje gjennom økt yrkesdeltakelse. Den andre kilden er vekst i A eller TFP. TFP-vekst er en gjenspeiling av forandringer i produksjonen som ikke er relatert til endringer i kapital eller arbeidsinnsats, men som er relatert til ny teknologi, innovasjoner og organisatoriske forbedringer. I følge modellen er det kun A som generer *langsiktig* økonomisk vekst. Når man studerer utviklingsøkonomier er det først og fremst den kortsiktige til mellomlange perioden som er den interessante tidsepoken å se på. Derfor vil jeg her i minst like stor grad se på endringene i kapital og arbeidskraft som endringene i TFP.

Mange ser på Kinas formidable vekst etter 1978 som et mirakel. Men ”mirakelet” kan i stor grad forklares av tradisjonelle vekstaspekter som overflyttingsgevinster fra jordbruk til industri, økt mobilisering av kapital og arbeidskraft, samt gjenoppheving. I 1995 var Kinas BNP per capita kun 11 prosent av USAs, 13 prosent av Japans, samt 20 og 22 prosent av henholdsvis Taiwans og Koreas.⁶¹ Land i en slik situasjon med relativ tilbakeleggenhet og distanse fra det teknologiske lederskapet har en kapasitet for rask vekst hvis man mobiliserer og allokere fysisk kapital og humankapital effektivt, tar i bruk utenlandsk teknologi (spesielt teknologi fra USA var tilgjengelig på denne tiden) og bruker mulighetene av spesialisering som kommer ved en integrasjon med verdensøkonomien. Kina demonstrerte en kapasitet til å gjøre nettopp dette i reformperioden, og klarte blant annet derfor å generere høy økonomisk vekst.

Kinas vekst kan i stor grad forklares av ekstraordinære rater av ressursmobilisering gjennom omallokering av arbeidskraft fra jordbruket til den industrielle sektoren. Mellom 1978 og 1994 sank andelen av arbeidsstyrken i jordbruket fra 71 til 54 prosent.⁶² I perioden 1978-1984 var jordbruket Kinas største vekstmekanisme, og man opplevde et stort hopp i produktivitetsveksten. I første del av reformperioden var det hovedsakelig jordbruket som ble reformert. Etter 1984 spilte jordbruket en mye mindre rolle i å generere vekst, og produktivitetsveksten i denne sektoren sakk fart betydelig.⁶³ Da reformarbeidet startet i 1978, var hele 71 prosent av Kinas arbeidsstyrke sysselsatt i jordbrukssektoren. Landet hadde

⁶¹ Maddison; OECD

⁶² Sachs & Woo (1997)

⁶³ Sachs & Woo (1997)

med andre ord en stor rural arbeidsstyrke, som videre var kjennetegnet med lavproduktivitet. Landet hadde overflødig arbeidskraft i rurale strøk, og derfor førte overflyttingene til ingen eller minimale produksjonstap i jordbruket. Produktivitetsgevinstene fra å overføre arbeidere fra jordbruksproduksjon til industriproduksjon i byene eller i landsbyer var meget store.

Veksten var ikke ene og alene forklart av overflytningsgevinstene. Ettersom jordbrukssektoren hadde vært så sterkt undertrykt før reformene, hadde frigjøringen av jordbruket umiddelbare resultater. Mellom 1981 og 1984 vokste jordbruket i gjennomsnitt med ti prosent årlig. Hovedårsaken til dette var skiftet fra kollektivt jordbruk til familiejordbruk. Bøndene fikk igjen kontroll og kunne styre sin egen jord. Dermed økte incentivene for å gjøre det best mulig for en selv og familien, og dette førte igjen til en meget sterk produktivitsvekst. I perioden 1978-94 genererte reallokeringen av overskuddsarbeidskraft til nye rurale industrier 100 millioner nye arbeidsplasser. Samtidig oppmuntret dette til nye reformer.⁶⁴

Økningen i arbeidskraften var ikke alene årsaken til den raske veksten etter 1978. Like viktig var det at *kvaliteten* på arbeidskraften forbedret seg. I følge endogen vekstteori er økning i A blant annet et resultat av utdanning. Fra 1952 til 1995 økte gjennomsnittsutdannelsen med mer enn fem ganger, fra 1.7 år til 8.9 år.⁶⁵ Analfabetismen blant voksne ble mer enn halvert etter reformene og sank fra 37 prosent i 1978 til 17 prosent i 1999.⁶⁶ Denne økningen i kvaliteten på arbeidskraften bidro i stor grad til Kinas produksjonspotensial, som i tillegg var enda bedre styrket gjennom forbedringer i helsen og forventet levealder.

Som nevnt i teoridelen har ikke spareraten i den neoklassiske vekstmodellen noe å si for vekstraten i BNP, men bare nivået. På mellomlang sikt, som er fokuset når det gjelder de siste tiårenes økonomiske utvikling i Kina, påvirkes vekstraten av kapitalintensiteten. Denne er igjen avhengig av produktivitet og sparerate. Kinas høye sparerate er nok en mekanisme som har vært en nøkkelfaktor i den raske økonomiske veksten. Mange hevder at sparingen har vært Kinas ”mirakel”. I følge offisiell statistikk har Kina hatt en sparerate som har vært gjennomsnittlig 37 prosent av BNP mellom 1978-95, mens mer konservative estimater har vært 33-34 prosent. Selv dette tallet er blant det høyeste i verden. Siden 1978 har den private spareraten økt fra 1 til 21 prosent. Forklaringen bak høy sparerate kan være mange. En av

⁶⁴ Sachs & Woo (1997)

⁶⁵ Maddison (1999)

⁶⁶ World Bank

dem er at land som har gått gjennom den demografiske transisjonen har færre barn under arbeidsalder og en større prosentandel av populasjonen som er i arbeid. Andre demografiske årsaker er den økte levealderen i Kina som har ført til økt sparing for alderdommen. Samtidig har ettbarnspolitikken gitt incentiver til økt sparing fordi det i fremtiden vil være en betydelig høyere forsørgelsesbyrde per arbeider, noe som sannsynligvis vil føre til at utbetalte pensjoner blir lavere. Andre årsaker til høy sparerate kan være rask inntektsvekst og lav inflasjon.

Andre faktorer bak veksten som kan nevnes er økte investeringsrater og økning i kapitalbeholdning. Rask akkumulasjon av fysisk kapital er synonymt med høy investeringsrate, og denne er igjen avhengig av høy sparerate. Investeringsraten økte etter 1978, men var også relativt stor før dette.

Noen av de viktigste årsakene bak forbedringene i Kinas økonomiske situasjon var bedre bruk av ressurser og vesentlig vekst i total faktorproduktivitet (TFP). TFP ble sterkt forbedret etter 1978. Det var flere faktorer som bidro til høyere effektivitet og høyere produktivitsvekst i den kinesiske økonomien. Et kjerneproblem med en planøkonomi er at den ikke gir incentiver for effektivitet eller innovasjon. Tidligere bestod industrien i Kina hovedsakelig av statlig eide selskaper som ikke var konkurransedyktige. Etter reformene har det imidlertid blitt stadig færre statseide foretak, og produktiviteten i de gjenværende har økt. I tillegg har andelen av industriell produksjon produsert av SOE sunket betraktelig. Dette har naturligvis ført til at den samlede produktiviteten har økt.

Tabellen nedenfor beskriver Kinas vekstmekanismer i Mao-perioden samt etter reformene. Vi ser at BNP har hatt en markant økning fra den første til den siste perioden. I tillegg ser man at produktiviteten både når det gjelder arbeidskraft og kapital er bedret, og at kapitalbeholdningen per arbeider også har økt. Vi ser også at TFP har hatt en betydelig økning mellom de to periodene. Mange av forklaringene bak dette har jeg allerede vært inne på.

Grunnleggende vekstforklaringer

(gjennomsnittlige årlige vekstrater)

	1952-78	1978-95
Populasjon	2,02	1,37
BNP	4,40	7,49
BNP per capita	2,34	6,04
Arbeidsinnsats	2,57	2,62
Kvalitetsjustert arbeidsinnsats	4,85	4,19
Kapital fra utlandet	7,57	8,86
Jordbruksland	0,47	0,00
Arbeidsproduktivitet	1,78	4,74
Kapitalproduktivitet	-2,95	-1,26
Kapitalbeholdning per arbeider	4,87	6,08
Total Faktorproduktivitet (TFP)	-0,78	2,23
Eksportvolum	6,42	13,50

Kilde: Maddison (1999)

Andre viktige aspekter bak Kinas økonomiske vekst har i følge Sachs & Woo (1997) vært spredningen av markedsinstitusjoner, makroøkonomisk stabilitet, integrasjonen med verdensøkonomien (open door-politikken), reduksjonen i diskrimineringen av den private sektoren, og etableringen av markedsstøttende institusjoner.

Wang og Yao (2001) studerte kildene til Kinas vekst i perioden 1952-99. Tabellen nedenfor viser resultatene fra studien. I begge perioder er kapital den viktigste kilde til veksten. I den første perioden er kapital imidlertid mye viktigere enn i den siste. Humankapitalen står for en langt mindre andel av veksten etter reformene. Ut fra tabellen kan det også se ut som om bedringene i humankapitalen har stoppet opp i løpet av reformperioden. Dette er imidlertid misvisende. Hovedforklaringen på dette er at man i 1952 startet på et veldig lavt nivå i utdanningen, og humankapitalen vokste derfor raskest fra 1953-77. Man ser også at TFP har vist en markant økning som bidragsyter til veksten mellom de to periodene. Konklusjonen fra studien er at faktorakkumulasjonen har vært langt større enn TFP-veksten i reformperioden. Likevel er begge faktorer signifikante forklaringsvariabler bak Kinas vekst etter reformene.

**Table 1: Sources of Economic Growth
(in percent)**

	Pre-reform 1953-77 Labor Share=0.40	Reform 1978-99 Labor Share=0.50
<i>Average Annual Growth Rate (%)</i>		
Output	6.46	9.72
Physical Capital Stock	6.11	9.39
Labor Quantity	2.63	2.73
Human Capital Stock	5.30	2.69
TFP	-0.57	2.32
<i>Contribution to GDP growth by factor</i>		
Contribution of physical capital ^a	56.8	48.3
Contribution of labor quantity ^a	16.3	14.0
Contribution of human capital ^a	32.8	13.8
Contribution of productivity growth ^a	-5.9	23.9
Note: This table reports the growth decomposition corresponding to equation 2. a. Ratio of input growth weighted by the corresponding factor income share, to GDP growth. b. Ratio of TFP growth to GDP growth. Source: Authors.		

Kilde: Wang & Yao (2001)

Jeg har nå hovedsakelig tatt for meg tradisjonelle faktorer bak økonomisk vekst. Hva med den tidligere omtalte utadrettede politikken og den sterke handelsveksten? Har disse bidratt til å generere vekst? Avslutningsvis vil jeg se på Wei (1993) sin artikkel om Kinas økonomiske vekst etter reformperioden. Den er et sammendrag av to studier som er konsentrert om vekst i de kinesiske byene. Den ene studien konkluderer med at i perioden 1980-90 var mer eksport positivt korrelert med høyere industriell vekst i byene. I hans andre studie finner han ikke denne sammenhengen signifikant i perioden 1988-90. Han konkluderer heller med at forskjellene mellom utviklingene i Kinas byer mellom 1988-90 er forklart ved FDI. Videre fant Wei at byer som hadde en større ikke-statlig sektor vokste raskere. De samlede studiene viste også at kystområdene har hatt en enorm vekstrate ene og alene på grunn av deres evne til å motta FDI samt ved å utnytte seg av eksportpotensialet.

Sachs & Woo (1997) skriver også at eksporten ubestridt har vært en ledende sektor til å generere vekst, noe som er konsistent med mønstrene man har sett andre steder i Øst-Asia. I tillegg har FDI vært en hovedårsak til den økonomiske suksessen i SEZ.⁶⁷ Korrelasjonen mellom regional vekst og FDI er veldig stor, og det er også klart at FDI bidrar til å øke et lands internasjonale handel.⁶⁸ Den letteste måten å måle innvirkningen av FDI har hatt på Kinas handelsvekst er å studere utviklingen i handelen fra utenlandske selskap (Foreign Invested Enterprises, FIE). Tabellen nedenfor illustrerer dette.

⁶⁷ UNDP (2002)

⁶⁸ OECD (2002)

Table 10.2. **Trade performance of Foreign Invested Enterprises (FIEs) in China**
1980-1999

	Value of FIEs trade (million US\$)			FIEs as % of China's total			Trade balance of FIEs (million US\$)
	Total trade	Exports	Imports	Total trade	Exports	Imports	
1985	2 361	297	2064	3.4	1.1	4.9	-1 767
1990	20 120	7 814	12 306	17.4	12.6	23.1	-4 492
1995	109 818	46 876	62 942	39.1	31.5	47.7	-16 066
1996	137 110	61 506	75 604	47.3	40.7	54.4	-14 098
1997	152 620	74 900	77 720	47.0	41.0	54.6	-2 820
1998	157 679	80 962	76 717	48.7	44.1	54.7	4 245
1999	174 511	88 628	85 883	48.4	45.5	51.8	2 745

Source: Data for 1980-93 are from the National Bureau of Statistics (1995), *Zhongguo Duiwai Jingji Tongji Nianjian 1994* [China Foreign Economic Statistical Yearbook 1994], Zhongguo Tongji Chubanshe, Beijing. Data for 1994-99 are from various issues of the National Bureau of Statistics, *Zhongguo Tongji Nianjian* [China Statistical Yearbook], Zhongguo Tongji Chubanshe, Beijing.

Vi ser at FIE sin handel økte veldig raskt både i relative og absolutte termer. I 1980 sto disse for handel for en verdi på 43 millioner dollar, mens i 1999 hadde handelsverdien økt til 175 milliarder dollar. Dette tilsvarer en årlig vekstrate på nærmere 55 prosent.⁶⁹

7.3 Hvor har den økonomiske veksten funnet sted?

7.3.1 Sektorer

Veksten i ikke-statlig sektor, som omfatter jordbruk, kollektivt eide industrielle bedrifter (industrial COEs), individuelt eide industrielle bedrifter, deler av konstruksjonssektoren og tjenestesektoren, har jevnt over vært betydelig høyere enn i statlig sektor. SOE sin andel av den samlede produksjonen sunket betraktelig. Innen industrien sank SOE sin andel fra 78 prosent i 1978 til 69 prosent i 1984 og videre til 34 prosent i 1994.⁷⁰ Videre har jordbrukets evne til å generere vekst blitt lavere i perioden 1985-93.

Nedenfor har jeg tatt med ytterligere to tabeller som beskriver vekstmekanismene. Den første tabellen viser at så å si alle sektorer har opplevd en sterk vekst i perioden 1981-2001 med unntak jordbrukssektoren i perioden 1991-2001. Fra den andre tabellen ser man tydelig at jordbruket har hatt stadig mindre å si for Kinas BNP, mens serviceindustrien og importen har vist en markant relativ økning fra 1981 til 2001.

⁶⁹ OECD (2002)

⁷⁰ Sachs & Woo (1997)

Gjennomsnittlig årlig vekst (i prosent)	1981-1991	1991-2001	2000	2001
Jordbruk	5,2	4,0	2,4	2,8
Industri	11,4	12,6	9,6	8,7
Manufacturing	11,1	11,6	9,1	9,0
Services	12,6	8,7	7,8	7,4
Privat forbruk	8,3	8,6	8,7	6,2
Generelt forbruk av myndighetene	9,9	8,5	12,2	11,5
Innenlandske investeringer	10,4	10,3	4,2	12,8
Import av varer og tjenester	9,6	6,4	24,5	10,8

Kilde: GEO304

Prosentandel av BNP	1981	1991	2000	2001
Jordbruk	31,8	24,5	15,9	15,2
Industri	46,4	42,1	50,9	51,1
Manufacturing	38,5	32,7	34,5	35,4
Services	21,8	33,4	33,2	33,6
Privat forbruk				
Generelt forbruk av myndighetene	14,5	13,1	13,1	13,7
Import av varer og tjenester	8,2	16,1	23,2	23,4

Kilde: GEO304

7.3.2 Regionale forskjeller

De regionale forskjellene i Kina er svært store: Kystregionene er tre ganger så rike per innbygger som Vest- og Sentral-Kina. Inntekt per arbeider i byene er nesten tre ganger så høy som på landsbygda.⁷¹ Forskjellene har økt i løpet av de siste 20 årene, noe en stigende Gini-koeffisient⁷² fra 0.32 i 1980 til 0.40 i 1998 kan bekrefte. Til tross for dette har vekstraten for de fattigste 20 prosent i Kina vært betydelig etter reformene, og det har vært en dramatisk nedgang i absolutt fattigdom.⁷³ Antall mennesker under fattigdomsgrensen på landsbygda har sunket fra 250 millioner i 1978 til 30 millioner i år 2000, eller fra 30 til 3 prosent av den rurale befolkningen.⁷⁴ Den rurale befolkningen har altså ikke blitt fattigere, men de økte ulikheten skyldes at folk i byene er blitt mye rikere.

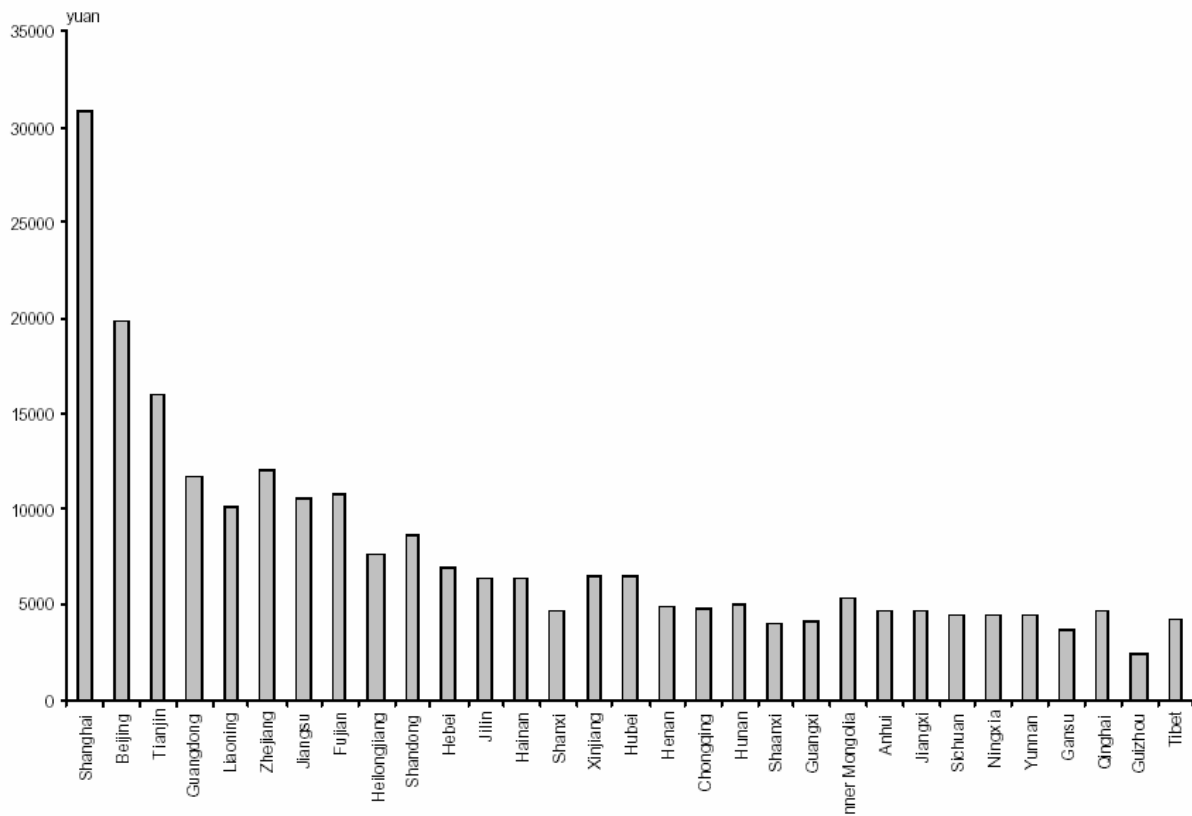
⁷¹ Bjorvatn (2002b)

⁷² Gini-koeffisienten er et mål på økonomiske ulikheter innad i et land. Denne måles på en skala mellom 0 og 1 hvor 0 representerer ingen ulikhet, mens 1 representerer total ulikhet. Mindre ujevnheter har en Gini på mellom 0,2-0,35, mens større ulikheter har en Gini på 0,5-0,7

⁷³ Dollar & Kraay (2000)

⁷⁴ Bjorvatn (2002b)

Provincial GDP per Capita, 1999

Kilde: UNDP (2002)

Vi ser at de tre byregionene, Shanghai, Beijing og Tianjin har den høyeste BNP per capita. Videre kommer de seks kystregionene Zhejiang, Guangdong, Fujian, Jiangsu, Liaoning og Shandong. Shanghai skiller seg klart ut med suverent høyest inntekt, og spranget er stort til Beijing på andreplass. I 1999 var BNP per capita i Shanghai mer enn tolv ganger så høyt som den fattigste provinsen Guizhou.⁷⁵ HDI-rangeringen av Kinas 31 provinser viser ikke uventet den samme trenden som BNP per capita, med de tre byregionene på topp. Guangdong-provinsen ligger på fjerdeplass. Her ligger tre av de fem SEZ, og provinsen er ofte blitt referert til som den femte av Asias tigre. Ikke uventet har innlandsprovinsene både lavest BNP per capita og lavest HDI.

Forklaringene bak den regionale divergensen er flere. Den vanligste forklaringen er de fordelaktige politikkene kystprovinsene mottok av myndighetene. Det er ingen tvil at dette har fremmet vekst i kystprovinsene. Implementeringen av disse førte til en rask integrasjon med verdensmarkedene, enorme FDI-innstrømninger og etableringer, samt utvikling av moderne industrielle sektorer i disse provinsene. Åpne soner er en av disse fordelaktige politikkene. Fordelingene av disse mellom regionene har hatt en stor innvirkning på hvilke områder som

⁷⁵ UNDP (2002)

har mottatt FDI. Kystprovinsene har til sammen hatt 326 forskjellige åpne byer eller soner. Til sammenlikning har den sentrale og vestlige regionen hatt henholdsvis 27 og 25 slike områder. Denne åpenheten har hatt en formidabel innvirkning på forskjellene mellom økonomisk prestasjon mellom regioner på grunn av liberaliseringen av handel og investering samt andre former for internasjonalt samarbeid. Den økonomiske utviklingen i blant annet SEZ har vært formidabel. Her har utenlandsk handel og FDI-relaterte teknologioverføringer generert en betydelig vekst i produktiviteten i tillegg til å generere en vekstrate som er langt høyere enn det nasjonale gjennomsnittet. Shenzhen, som er en SEZ lokalisert ved Hong Kong, erfarte for eksempel en reell årlig vekstrate på 35.5 prosent i perioden 1985-95.⁷⁶ Veksten i tiårsperioden 1980-90 var her på hele 545 prosent, noe som er dobbelt så høyt som andre byer i Kina i samme periode.⁷⁷

En annen vanlig forklaring bak de regionale forskjellene har sammenheng med geografiske årsaker. Kystprovinsene drar fordel av en høyere andel fruktbart land, bedre forhold for å utvikle infrastrukturen og lett adgang til sjøen. Dette er gunstig for å kunne delta i internasjonal handel og dermed videre å kunne industrialisere seg ved å basere seg på industriell eksport. Myndighetenes intensjoner og design er og har vært at hovedvekstmekanismen for de provinsielle fordelaktige politikkene er FDI. Mesteparten av FDI er eksportmotivert, og derfor har FDI foretrukket provinser som har lett adgang til sjøtransport.⁷⁸ Andre faktorer bak de økende regionale forskjellene er dårlig infrastruktur mellom indre regioner og kysten samt restriksjoner på migrasjon mellom provinsene. I tillegg bidrar også store forskjeller i analfabetisme og utdanningsnivå mellom provinsene til å øke dette gapet.

Tabellen nedenfor viser en oversikt over ulike vekstperioder, og de ulike regionenes vekst i løpet av disse.

⁷⁶ Alle opplysninger i avsnittet er hentet fra OECD (2002)

⁷⁷ Wei (1993)

⁷⁸ Avsnittet er bygget på Sachs et al (2002)

Table 4. Growth episodes by region

	1953-98	1953-78	1979-98						
			1953-58	1959-65	1966-78	1979-84	1985-91	1992-98	
			Medium growth	No growth	Low growth		Medium-high growth	Medium growth	High growth
Metropolises	5.6	3.3	5.4	-4.6	6.5	7.9	6.8	5.5	11.4
North-east	4.2	1.7	5.5	-6.8	3.6	7.3	6.4	6.2	8.7
Coast	5.5	1.8	2.8	-1.0	2.9	10.3	8.8	7.7	13.1
Center	4.2	1.5	5.2	-3.0	2.0	7.8	7.7	4.9	11.2
Northwest	4.3	1.6	7.1	-2.8	2.5	7.7	7.1	6.9	7.9
Southwest	4.2	1.0	5.8	-0.9	1.7	7.4	6.7	5.4	9.1
National mean	4.8	1.7	4.9	-2.6	2.7	8.6	7.6	6.3	11.2
Gap between highest and lowest, in percentage points	1.5	2.3	4.3	5.9	4.8	3.0	2.4	2.8	5.1

Note: Average annual growth rates are calculated by regressing the logarithm of per capita GDP on a time trend. GDP per capita is measured at 1995 constant prices. Tibet is not included due to missing data for GDP components.

Sources: See Figure 1.

Forklaring bak de geografiske betegnelsene: **Metropolises** inkluderer Beijing, Tianjin og Shanghai. **Northeast** inkluderer Heilongjiang, Jilin og Liaoning. **Coast** inkluderer Hebei, Shandong, Jinagsu, Zhejiang, Fujian, Guangdong og Hainan. **Center** inkluderer Shanxi, Henan, Anhui, Hubei, Hunan og Jiangxi. **Northwest** inkluderer Indre Mongolia, Shaanxi, Ningxia, Gansu, Qinghai, Xianjiang og Tibet. **Southwest** inkluderer Sichuan, Yunnan, Guizhou og Guangxi.

Kilde: Sachs et al (2002)

Ikke uventet finner man at gjennomsnittlig vekst i perioden 1979-98 er langt høyere enn veksten i perioden 1953-78. I perioden 1979-98 observerer vi høy vekst i samtlige regioner. I perioden 1979-84 er den økonomiske veksten mer eller mindre jevnt fordelt mellom alle regionene. Som tidligere diskutert er det reformene i jordbruket som fant sted i hele Kina som først og fremst genererte denne veksten. Etter det sterke hoppet i jordbruksproduktiviteten i perioden frem til 1984, sakter veksten ned i perioden 1985-91, men den er fremdeles sterkere enn i samtlige prereform-perioder. I perioden 1992-98 ser vi at Kina nok en gang opplever svært sterk vekst. Her er det spesielt de sentrale provinsene som utmerker seg og øker veksten fra 4.9 prosent i perioden 1985-91 til 11.2 prosent i perioden 1992-98. Det var i denne perioden det ble igangsatt en storsatt satsing på ulike økonomiske soner, og dette skjedde spesielt langs Yangtze-elva hvor de sentrale provinsene er lokalisert. Metropolene opplevde også en meget sterk vekst i denne perioden i forhold til foregående periode. Shanghai sin vekst på nesten 13 prosent er en stor drivkraft bak dette spranget. Da Kina i 1990 etablerte en økonomisk sone i Pudong-området i Shanghai var dette nettopp for å flytte deler av den økonomiske dynamikken fra sør til de mer sentrale delene av Kina.

Kystregionen har den klart høyeste veksten i alle sub-periodene etter 1979. Dette står i sterk kontrast til utviklingen området hadde i forhold til de øvrige regionene i tiden før 1979. Provinsene som forbedret sin BNP per capita-rangering mest fra Mao til Deng-perioden var kystprovinsene. Spesielt gjaldt dette Fujian, Hainan og Shandong som avanserte med

henholdsvis ni, ni og åtte plasser. De tradisjonelle industrielle provinsene i nord, og innlandsprovinsene erfarte en nedgang i inntektsrangeringen under reformene. De tradisjonelt aller rikeste og aller fattigste provinsene har ikke forandret rangering etter reformperioden. En studie foretatt av Sachs et al (2002) konkluderer med at det i Kina ikke har eksistert en signifikant sammenheng mellom initielt BNP-nivå og årlig vekstrate.

8. Kinas WTO-medlemskap

8.1 Innledning

Det er ulike synspunkt på om WTO-medlemskapet vil gagne Kina. Noen argumenterer for at inntredenen i WTO vil gjøre mer skade enn å forbedre den kinesiske økonomien. Disse er redde for at Kinas svake økonomiske fundament ikke vil være i stand til å bære de eksterne påvirkningene Kina får som følge av medlemskapet. Andre mener at Kina er forholdsvis uavhengig av WTO, og at et medlemskap derfor ikke vil ha så mye å si for landet. Dette er fordi Kina allerede har hatt omfattende handelsavtaler med både USA og EU, og medlemskapet i WTO vil derfor ikke føre til noen store endringer i verdenshandelen. Men mange er svært positive til WTO-medlemskapet. De mener at de negative konsekvensene medlemskapet påfører Kina heller vil bli dominert av effektivitetsgevinster og nye vekstmekanismer. Dette åpne brevet, signert av en lang liste med fremstående økonomer, ble trykket i New York Times, våren 2000:

“Recognizing the enormous benefits of open international markets, we, the undersigned economists, strongly support China’s entry into the World Trade Organization. China’s entry will raise living standards in both China and its trading partners. By acceding to the WTO China will open its borders to international competition, lock in and deepen its commitment to economic reform, and promote economic development and freedom.”

8.2 Generelt om WTO

General Agreement on Tariff and Trade (GATT) ble opprettet etter 2. Verdenskrig i 1947 som et forum for forhandlinger og løsninger vedrørende handel mellom nasjoner. I 1995 ble GATTs etterfølger, WTO, etablert. WTOs ”grunnleggende ånd” er å redusere tollsatser, eliminere andre handelsbarrierer enn toll, og å tillate markedstilgang slik at produksjon kan bli allokert globalt etter prinsippene som komparative fortrinn er bygget på. WTO består av flere internasjonale avtaler som går på handel mellom og innad land. Disse avtalene utgjør retningslinjer for hvordan de enkelte landene skal utføre sin handelspolitikk for å fremme ikke-diskriminering mellom medlemslandene. Sentrale temaer WTO behandler er blant annet tollnedtrapping og regler for dumping, subsidier og andre handelshindringer. Av verdens 192 nasjoner er 146 medlemmer av WTO.⁷⁹ I tillegg har minst 25 andre land søkt medlemskap.

⁷⁹ Per 4. april 2003.

WTO bygger på fire grunnleggende handelspolitiske prinsipper. Det første er *Bestevilkårsprinsippet* eller Most Favoured Nation (MFN). Dette innebærer at all handel skal finne sted på basis av ikke-diskriminering; den fordel et medlemsland tilbyr et annet medlemsland, skal automatisk gjelde for alle de andre medlemslandene. WTO-medlemmer skal altså behandles likt, og like godt som det land som blir behandlet best. Tollsatser skal dermed ikke ramme medlemslandene i forskjellig grad. I tillegg skal alle selskaper, uavhengig av nasjonalitet, likebehandles. Bestevilkårsprinsippet har imidlertid to viktige unntak: tollunioner og frihandelsavtaler. I utgangspunktet skal WTO jobbe for like vilkår, men dette brytes av handelsblokkene. Det andre viktige prinsippet i WTO er *Nasjonal behandling*. Dette innebærer at når importerte varer har passert grensen, skal de få samme behandling som innenlandske varer, for eksempel med hensyn til avgifter (dette betyr ikke at de er tollfrie), tillatelse, krav og standarder. Det tredje prinsippet, *Transparens*, vil si at medlemslandenes handelsbestemmelser og -lovgivning må være offentliggjort og alminnelig tilgjengelig. Det siste prinsippet, *Forutsigbarhet*, innebærer at handelsregler ikke kan endres vilkårlig eller plutselig.

8.3 WTO-avtalens implikasjoner for Kina

8.3.1 Generelle implikasjoner

Kinas WTO-medlemskap er ikke ventet å gi dramatiske endringer i handels- og industripolitikken i Kina siden landet gradvis har liberalisert sin internasjonale handel og investeringspolitikk og reformert sin industrielle politikk i løpet av den 15 år lange forhandlingsperioden.⁸⁰ Likevel er enkeltsektorer ventet å bli sterkt berørt, og medlemskapet vil ha både makro- og mikroøkonomiske ringvirkninger i landet. Disse vil jeg nå studere nærmere.

For å bli tatt opp som medlem i WTO har Kina utsatt seg for storsatt handelsliberalisering og deregulering av interne markeder. Handelshindringer har blant annet blitt signifikant lavere. Medlemskapet har blant annet krevd at Kina åpner de hittil lukkede markedene sine som bank- og forsikringssektoren, telekommunikasjon og jordbruk. Transisjonsperioden etter opptaket i WTO er kort; bare tre år for de fleste sektorene som produserer varer og seks år for noen nøkkelservicesektorer som finans og telekommunikasjon.⁸¹ Kina er fremdeles et

⁸⁰ Nordås (2002)

⁸¹ Nordås (2002)

utviklingsland, og er samtidig i en transisjonsprosess fra en plan til en markedsøkonomi. På grunn av denne stillingen følger det naturlig at flere sektorer i Kinas økonomi ikke er konkurransedyktige. Det er ventet spesielt i disse sektorene at innlemmelsen i WTO vil bringe store utfordringer: Det er ventet en raskere omstrukturering i jordbruket og industrien som følge av medlemskapet ved blant annet overføring av ressurser fra jordbruk og tungindustri til arbeidskraftkrevende industri og elektronikk. I noen sektorer vil de lavere handelsbarrierene føre til at arbeidsledigheten vil stige, mens det i andre sektorer vil bli skapt nye arbeidsplasser.⁸² Det er mulig at WTO-avtalen vil føre til en endring av Kinas sammensetning av varer de produserer og handler med.

En av de viktigste positive implikasjonene som følge av medlemskapet i WTO er Kinas store mulige effektivitetsgevinster. Handelsliberaliseringen er ventet å bli fulgt av en reallokering av produksjonsfaktorer til sektorer hvor Kina har et sterkere komparativt fortrinn enn sine handelspartnere. Slike gevinster kan omtales som statiske effektivitetsgevinster fra forbedret allokeringseffektivitet.⁸³ Hvis ikke arbeidskraften og kapitalen i de beskyttede sektorene i økonomien blir redusert og reallokert, vil ekspansjonen av sektorene med komparative fortrinn bli hemmet og mulighetene for effektivitetsgevinster fra forbedret allokeringseffektivitet bli små. Handelsliberaliseringen er også ventet å føre til store forbedringer i TFP. Økt konkurranse fra utenlandske firmaer ventes å stimulere forbedringer i effektiviteten og føre til et økt prispress. Dette vil igjen føre til at mange kinesiske produsenter blir tvunget til å redusere produksjonskostnadene for å overleve i markedet. Den økte konkurransen vil derfor gi kinesiske konsumenter flere alternativer, samt lavere priser for et bredere omfang av varer. En annen grunn til at det er ventet forbedringer i TFP er at handelsliberaliseringen i seg selv vil gi muligheter for å øke handelen, og dermed samlede inntekter. Da vil man ha større incentiver til å forbedre TFP. En siste mulig kilde til effektivitetsgevinster er gjennom økt innstrømming av kapitalvarer med teknologi som er bedre enn den som allerede finnes på det kinesiske markedet.⁸⁴

En kan stille seg spørsmålet om effektiviteten virkelig øker som følge av åpning for handel, eller om dette bare er tilfellet i teorien. En studie som ble foretatt av Wu (2001) estimerte utviklingen i arbeidsproduktivitet i Kinesiske industrier i forhold til amerikanske i perioden 1952-97. I denne studien fant han at etter handelsliberaliseringen i Kina samlet momentum i

⁸² Nordås (2002)

⁸³ Lardy (2002)

⁸⁴ Avsnittet er bygget på Lardy (2002)

1992, steg arbeidsproduktiviteten i industrinæringen fra 5.27 prosent til 7.59 prosent av USA sitt nivå. Studien viste at arbeidsintensive industrier forbedret den internasjonale konkurransevnen etter handelsliberaliseringen, mens utviklingen i kapitalintensive og industrier med faglært arbeidskraft var mer blandet.⁸⁵

Av kvantitative vedtak, kan nevnes at den gjennomsnittlige tollsatsen på industrivarer i Kina har gått ned fra mer enn 40 prosent tidlig på 90-tallet til de 15 prosentene som krevdes ved opptaket i WTO. Etter den tre år lange overgangsperioden skal denne synke ytterligere til 11.2 prosent. Disse tollreduksjonene vil ikke Kina oppleve som særlig problemfylte med hensyn på hva WTO krever av Kina. Kinas toll er allerede blant de laveste av utviklingslandene. Når det gjelder andre handelshindringer enn toll, ble kvantitative restriksjoner på import som kvoter og lisensieringer fjernet for de fleste varene ved inntreden i WTO. Etter overgangsperioden vil det bare være 15 vareslag som fortsatt omfattes av importkvoter. Disse kvotene vil imidlertid økes med 15 prosent årlig. Kina vil heller ikke ha lov til å gi eksportsubsidier.⁸⁶

Utenlandske selskaper har hittil hatt begrenset adgang til de kinesiske forbrukere, og bare ca ti prosent av Kinas import går til privat forbruk. Medlemskap i WTO forplikter Kina til å gi utenlandske varer og tjenester nasjonal behandling,⁸⁷ og dette vil antagelig bety mer enn tollreduksjonene. Det er grunn til å vente at utenlandske selskaper i flere bransjer vil velge å produsere for det kinesiske markedet i Kina. Spesielt vil dette gjelde forbruksvarer, biler, hvitevarer og brunevarer.⁸⁸

I tillegg til de nevnte endringene, er det også en rekke andre forandringer Kina må foreta seg i forbindelse med medlemskapet i WTO. Etter klausulen om nasjonal behandling må skatte- og tollfritak for FDI bli opphevet. Dette fører til at inngangsbarrierene blir høyere for utenlandske selskaper som ønsker å etablere virksomhet i Kina enn for de som allerede er etablert. På grunnlag av klausulen må også de fleste investeringsincentivene i SEZ endres. Dessuten må skattenivået for nasjonale og utenlandske selskaper likestilles. Sist, men ikke minst, må Kina håndheve det internasjonale regelverket for immaterielle rettigheter (IPR). Hvis ikke de følger dette, står USA klare til å bruke sanksjoner.⁸⁹

⁸⁵ Nordås (2002)

⁸⁶ Opplysningene i avsnittet er hentet fra Nordås (2002).

⁸⁷ Avsnitt 8.2 forteller hva nasjonal behandling innebærer.

⁸⁸ Opplysningene i avsnittet er hentet fra Nordås (2002).

⁸⁹ Opplysningene i avsnittet er hentet fra Bekkevold (1997).

Det er ikke bare utfasingen av Multifiberavtalen⁹⁰ som vil gi Kina gevinster som følge av lavere handelshindringer. Mange land i verden må fase ut andre WTO-inkonsistente handelshindringer som andre kvoter og tollsatser på Kinas varer. Dette gjelder for eksempel sko og leker. Det er imidlertid også viktig å merke seg at Kina ikke automatisk får MFN-markedstilgang i alle WTOs medlemsland. Mange land, for eksempel utviklingsøkonomier, men også EU, har reservasjoner mot Kina i endel sektorer. Handelsblokker er for eksempel unntatt bestemmelsene i MFN-klausulen, og kan derfor gi bedre vilkår til medlemmer enn utenforstående. Mexico kan gjennom NAFTA-avtalen med USA derfor bli en potensiell utfordrer til Kina.⁹¹

Det er fortsatt slik i dag at all kinesisk handel med utlandet går via selskaper med spesielle eksport- og importrettigheter. Dette systemet er riktignok i ferd med å vannes ut da antallet bedrifter med slike rettigheter stadig vokser. Etter inntreden i WTO vil dette systemet fases ut i løpet av en toårsperiode.

Jeg vil avslutte dette avsnittet med å påpeke at Kinas gevinster som følge av økt markedstilgang kan bli minsket av tre diskriminerende tiltak: Under den såkalte transnasjonale produktspesifikke beskyttelsesmekanismen som vil virke i 12 år, kan Kinas handelspartnere pålegge restriksjoner på Kinesisk import basert på ”markedsforstyrrelser” eller ”fare for markedsforstyrrelser”. Under den vanlige WTO-standarden derimot, kan slike restriksjoner bare bli pålagt import hvis det er ”alvorlig skade” eller ”fare for alvorlig skade”. Hvis et land påkaller dette mot Kina, kan i tillegg andre land ta i bruk denne uten å fremlegge bevis for markedsforstyrrelser i sine respektive land. Spesielle bestemmelser gjelder også etter at Multifiberavtalen opphever i 2005. Disse er nærmere beskrevet i kapittel 8.3.2 under avsnittet om Tekstil- og klesindustrien. Et siste diskriminerende tiltak er dumpinganklagene Kina kan bli utsatt for fordi landet ikke har en markedsøkonomi. Importerende land kan bruke priser eller kostnader på liknende produkter i land i den tredje verden i stedet for kinesiske priser for å avgjøre om kinesiske bedrifter dumper produktene sine. Liknende metoder kan bli brukt for å avgjøre hvorvidt eksporten er subsidiert.⁹²

⁹⁰ Multifiberavtalen er en avtale som gir blant annet USA, EU og noen andre industrialiserte land rett til å sette importkvoter på tekstiler og klær. Denne er i ferd med å fases ut, og vil bli faset helt ut innen 2005. Jeg vil gå nærmere inn på denne under avsnitt 8.3.2 under Tekstil –og klesindustrien.

⁹¹ Bekkevold (1997)

⁹² Oppl.ysningene i avsnitter er hentet fra Adhikari & Yang (2002).

Disse diskriminerende tiltakene kan imidlertid minske siden Kina nå vil være i stand til å bruke WTOs konfliktavgjørelser for å beskytte sine økonomiske interesser. Det viktigste området vil være dumping. Kina er allerede gjenstand for flere dumpinganklager enn noe annet land. Tidligere har Kina vært hjelpeløs til å ufordre disse anklagene, men som medlem av WTO kan Kina bruke WTOs konfliktforlikradsprosesser mot land som ikke fører rettferdige prosedyrer mot dem. De vil på den måten ha en bedre mulighet til å fremme sine interesser og presentere sin side av saken.

8.3.2 Sektorvise implikasjoner

Jordbrukssektoren

Kinesiske jordbrukere er blant de som føler seg mest truet av forandringene etter WTO-avtalen. Kina har forpliktet seg til å redusere tollene i jordbrukssektoren fra et gjennomsnittsnivå på 31.5 prosent til 17.4 prosent. WTO-avtalen innebærer også at de må eliminere eksportsubsidier og raskt øke volumet på tollkvoter på det meste av importen.⁹³

Det er ventet at importen vil øke signifikant etter medlemskapet i WTO. Dette ville imidlertid skjedd uavhengig om Kina hadde blitt medlem av WTO på grunn av mangel på dyrkbar jord. Men medlemskapet i WTO vil føre til at de vil importere mer enn hvis de hadde stått utenfor. Totalt er Kinas jordbruksimport som andel av verdenshandelen ventet å øke fra litt over 5 prosent i 1995 til mer enn 12 prosent i 2010.⁹⁴ WTO-avtalen gir spesielt amerikanske jordbruksprodukter mye høyere tilgang til det kinesiske markedet enn tidligere. Derfor er det ventet at spesielt amerikanske produsenter vil vinne markedsandeler innenfor denne sektoren.⁹⁵

Innen jordbruk er Kinas arbeidsproduktivitet bare 0.8 prosent av hva den er i USA, og den er også lavere enn Indias. Men Kinas kornutbytte per hektar ligger nær USA sitt nivå. Dette indikerer at produktivetsproblemet i denne sektoren er forårsaket på grunn av overskuddsarbeidskraft.⁹⁶ Dette impliserer at Kina ikke har et komparativt fortrinn når det gjelder produksjon av landintensive avlinger. Derfor er det ventet at landbruket vil minke, og arbeidskraften vil bli flyttet fra denne sektoren og over til andre sektorer av økonomien. Development Research Center har kalkulert at arbeidsstyrken vil falle med 2.5 millioner i

⁹³ Adhikari & Yang (2002)

⁹⁴ Lardy (2002)

⁹⁵ Nordås (2002)

⁹⁶ Nordås (2002)

risproduksjonen, 5.4 millioner i hveteproduksjonen og 4.9 millioner i bomullsindustrien. Sammenlagt er det ventet at over 11 millioner arbeidsplasser vil gå tapt som følge av WTO-medlemskapet.⁹⁷

I motsetning til korn, har mange andre arbeidsintensive jordbruksprodukter komparative fortrinn. Eksempler på slike produkter er frukt, grønnsaker, blomster, husdyrhold, hagebruk, aqua kultur og andre bearbejdede jordbruksprodukter. Tollreduksjonene i WTO er ikke ventet å skade Kinas nettoeksport for disse arbeidsintensive produktene.⁹⁸

Tekstil –og klesindustrien

Multifiberavtalen fra 1974, og dens etterfølger, the Agreement on Textiles and Clothing (ATC) har lenge forstyrret verdenshandelen i tekstil- og klesindustrien. I løpet av Uruguay-runden⁹⁹ ble man enige om å gradvis eliminere disse kvantitative restriksjonene for helt å eliminere dem innen 2005. Siden Kina har et sterkt komparativt fortrinn innen arbeidsintensive produkter, har en rekke studier estimert at Kinas andel av verdens eksportmarked for tekstiler og klær vil øke når dagens kvoter liberaliseres for til slutt å elimineres. China's Development Research Center predikerer at Kinas andel i verdensmarkedet på disse produktene vil stige med rundt en prosent mens kvotene blir faset ut. Deretter vil de øke til fire prosent i 2005 for så å stige gradvis over en tiårsperiode. Den samme studien anslår at Kina alene vil stå for ti prosent av verdens eksport av klær innen 2010. Kina er allerede i dag verdens største produsent og eksportør av tekstiler og klær. Andre studier kommer med anslag som at Kina innen midten av dette århundret vil stå for hele 45 prosent av verdens kleseksport.¹⁰⁰ Kinas andel av tekstileksport derimot, er ikke ventet å øke signifikant, og kan faktisk til og med synke når ATC-restriksjonene er faset ut. Studier spår at Kinas andel av verdens eksport innen tekstiler vil stagnere.¹⁰¹ Dette henger sammen med at for å bli en større eksportør av klær må Kina bli en større nettoimportør av tekstiler. I 1997 og 1998 var Kina faktisk så vidt en nettoimportør av tekstiler. Will Martin spår at innen 2010 vil Kina være en nettoimportør av en sjettedel av alle tekstilprodukter som er solgt på verdensmarkedet for å være i stand til å være en nettilbyder av mer enn to femdeler av verdensmarkedet av klær. Dette mønsteret med nettoimport av tekstiler og

⁹⁷ Lardy (2002)

⁹⁸ Serpoushan et al (2002)

⁹⁹ Uruguayrunden varte fra 1986-1993 og var GATT/ WTOs 8. forhandlingsrunde.

¹⁰⁰ Studie foretatt av Will Martin, økonom i Verdensbanken.

¹⁰¹ Disse studiene er blant annet utført av China's Development Research Center, the U.S. International Trade Commission og Verdensbanken.

nettoeksport av klær er konsistent med Kinas komparative fortrinn siden produksjon av klær er mye mer arbeidsintensivt enn produksjon av tekstiler.¹⁰²

Som nevnt under avsnitt 8.3.1 kan Kinas gevinster som følge av økt markedstilgang bli minket av diskriminerende tiltak. Som følge av Kinas konkurransedyktighet i tekstil –og klesindustrien og landets kapasitet til å øke eksporten raskt, har Kina gått med på å holde tilbake deres eksport hvis denne forstyrrer markedet i importerende land. Kina har forpliktet seg til å holde tilbake eksporten til 7.5 prosent over mengden de hadde i løpet av det siste året før eventuelle anmodningen er gitt. Denne retten vil være i kraft inntil slutten av 2008.¹⁰³ Hvis WTO-medlemmer tar denne ekstensivt i bruk for å beskytte deres innenlandske tekstil- og klesindustrier, vil ekspansjonen for Kina i disse industriene bli motarbeidet. I dette tilfelle vil mye av gevinstene i form av de predikerte 5.4 millioner arbeidsplassene innen tekstil og klesbransjen, bli tapt.¹⁰⁴

Bilindustrien

De største tollreduksjonene kommer blant annet på motoriserte kjøretøy. Bilmarkedet har historisk vært sterkt beskyttet, og siden 1997 har tollsatsene i denne industrien ligget på mellom 40 og 100 prosent. WTO-avtalen krever at Kina må redusere tollsatsen til 25 prosent for alle kjøretøy innen midten av 2006. De største kuttene må skje de første årene. Når tollene er redusert, og kvotene er liberalisert, vil prisene på det innenlandske markedet falle og import av biler og andre kjøretøy vil øke.¹⁰⁵ Markedsåpningen vil føre til økt konkurranse i den innenlandske bilproduksjonen. Av Kinas 120 bilfabrikker i år 2000 sto de 13 største firmaene for hele 92 prosent av de 1.6 millionene bilene som ble produsert. Det var kun de største produsentene som tjente på driften. Effekten av inngangen i WTO for de små produsentene i denne bransjen er forventet å bli ugunstig. Mange av disse firmaene ville forsvunnet for lenge siden gjennom sammenslåinger eller konkurser dersom Kina hadde hatt en full markedsøkonomi. Det er ventet at sysselsettingen i bilindustrien vil reduseres med rundt en halv million arbeidsplasser som følge av WTO-medlemskapet.¹⁰⁶

¹⁰² Avsnittet er bygget på Lardy (2002).

¹⁰³ Nordås (2002)

¹⁰⁴ Lardy (2002)

¹⁰⁵ Lardy (2002)

¹⁰⁶ Lardy (2002)

Annen industri

Kina har forpliktet seg til å fase ut kvantitative restriksjoner på industriprodukter og til å senke den gjennomsnittlige tollsatsen for disse produktene fra 24.6 til 9.4 prosent innen 2005.¹⁰⁷

Sko- og leketøysindustrien er ventet å vokse etter WTO-medlemskapet. Ekspansjonen som følge av WTO-medlemskapet vil være noe mindre enn i tekstilindustrien ettersom det tidligere ikke har vært restriksjoner på disse. China's Development Research Center har prognostisert at Kinas andel av verdensmarkedet for andre lette industriprodukter, i hovedsak sko og leker, vil øke med mindre enn to prosent innen 2010.¹⁰⁸ Andre arbeidsintensive industriprodukter som lav- og mediumteknologiske elektronikker vil også sannsynligvis vokse. Men ettersom eksporten av disse kommer til å øke, vil også importen øke.¹⁰⁹ Kina er ventet å tape markedsandeler til andre land i Asia innenfor kapitalintensive industrier som for eksempel maskiner og utstyr samt kjemikalier.¹¹⁰

Statlige industriforetak (SOE)

De statseide industriforetakene som har blitt drevet som tapsforetak har spesielt mye å tjene på effektiviseringen som er ventet å komme som følge av WTO-avtalen. Det vil bli en stor utfordring å omforme disse slik at de blir i stand til å takle den økte konkurransen.¹¹¹ Kina har gått med på å eliminere alle forbudte subsidieordninger (inkludert de til SOE) og å kreve statlige handelsforetak (FTC) til å føre deres operasjoner på kommersiell basis.¹¹² Landet har også forpliktet seg til å garantere at alle SOE foretar alt kjøp og salg utelukkende basert på kommersielle hensyn.

Serviceindustrien

Den mest vidtrekkende åpningen i kinesisk økonomi er ventet å bli i servicesektoren. Denne har for det meste vært stengt for konkurranse før Kinas inntreden til WTO.¹¹³

Den ineffektive statsdominerte *finansielle sektoren* vil komme til å føle press på grunn av inntredenen av utenlandske firmaer og økt effektivitet vil bli krevd. Over tid vil en vente at en

¹⁰⁷ Adhikari & Yang (2002)

¹⁰⁸ Lardy (2002)

¹⁰⁹ Adhikari & Yang (2002)

¹¹⁰ Nordås (2002)

¹¹¹ Nordås (2002)

¹¹² Adhikari & Yang (2002)

¹¹³ Adhikari & Yang (2002)

av de største forandringene vil skje her. Gjennom WTO-avtalen har Kina gått med på å øke den utenlandske tilstedeværelsen i bank, forsikring og aksjefond. Utenlandske banker vil bli tillatt å drive forretning og tilby sine tjenester til både bedrift – og privatkunder over hele landet fem år etter Kina blir medlem i WTO.¹¹⁴ I bankindustrien er utenlandske banker tillatt å opprette datterselskap.¹¹⁵

Telekommerket har også blitt åpnet som følge av WTO-medlemskapet. Før Kina ble medlem i WTO var det nesten ingen utenlandske firmaer som hadde lov til å operere i telekommerket. Kjennetegnet var høye tollsatser og andre handelshindringer som var rettet mot import av telekomprodukter til Kina. Før innlemmelsen i WTO var tollene på telekomprodukter og deler på 12 prosent, men denne vil bli senket til 3 prosent som følge av WTO-avtalen.¹¹⁶ Foreløpig er utenlandske minoritetseierskap bare tillatt å operere i SEZ og åpne byer det første året. De geografiske restriksjonene vil gradvis forsvinne over en periode på to til seks år. Kina har også forpliktet seg til å signere ”The Information Technology Agreement”. Avtalen innebærer at Kina må eliminere all toll på informasjonsteknologiprodukter som datamaskiner, software og telekommunikasjonsutstyr.¹¹⁷

8.3.3 FDI

Det er ventet at Kina vil bli et enda mer attraktivt land for utenlandske investorer. Dette er fordi landet gjennom WTO har økt markedsåpningen og den politiske transparensten, samt forutsigbarheten i bedriftsmiljøet. På tross av dette ventes ikke FDI-innstrømmingen å øke dramatisk. FDI i tekstilindustrien vil bli konsolidert mens importbarrierene faller, og FDI-innstrømmingene vil trolig gjøre et skift til servicesektoren. Denne prosessen er imidlertid ventet å skje langsomt fordi restriksjonene bare vil opphøre gradvis og fordi utenlandske investorer trenger tid til å gjøre seg kjent med servicesektoren.¹¹⁸ Det er ventet at Kinas investeringspolitikk vil bli noe mindre forvridt, og spesielt vil utenlandske selskap motta mindre fortrinnsrettighetsbehandling. Dette innebærer blant annet at utenlandske investorer ikke lenger vil få tollunntak på importerte innsatsfaktorer.

¹¹⁴ Opplysningene i avsnittet er hentet fra Lardy (2002).

¹¹⁵ Serpoushan et al (2002)

¹¹⁶ Serpoushan et al (2002)

¹¹⁷ Nordås (2002)

¹¹⁸ Opplysningene i avsnittet er hentet fra Adhikari & Yang (2002)

8.3.4 Kvantitative data

Empiriske studier

Forskjellige empiriske studier har estimert at velferdsgevinstene fra liberaliseringen av handelsvarer vil komme på mellom 4 og 30 milliarder dollar per år for Kina. Estimaten for årlig BNP-økning varierer fra 1.5 prosent til mer enn 10 prosent. Gevinstene for liberaliseringen for servicenæringen er vanskeligere å kvantifisere, men noen studier har foreslått at på mellomlang sikt vil en tredjedels reduksjon i handelshindringene kunne føre til en årlig velferdsgevinst på mellom 7 og 12 milliarder dollar.¹¹⁹

Simuleringsmodell¹²⁰

For å undersøke hvorvidt det jeg har predikert hittil stemmer, vil jeg avslutte dette kapitlet med en simuleringsmodell. Nordås (2002) har gjennom en studie kjørt en GTAP-modell¹²¹ for å se hvilke kvantitative implikasjoner WTO-avtalen vil innebære for Kina. Det er viktig å merke seg at studien ikke må bli sett på som en prognose, men heller som estimerer på skift i Kinas eksport og importmønster etter WTO. Basisåret i modellen er 1997, og alle scenarier er i prosent endring fra dette året. Ved å kjøre modellen finner man endringer i handelsmønsteret ut fra tre forskjellige scenarier.

Det første scenariet, "Accession tariffs", presenterer hva som vil skje ved en unilateral (ensidig) reduksjon i tollsatser i forhold til basisåret og hva som vil skje med handelsmønsteret gitt at man har de nye bestemte tollsatsene ved inntreden til WTO. Det andre scenariet, "Final bound rates", er en videre unilateral reduksjon av tollsatsene til de endelige bestemte tollsatsene som trer i kraft i de fleste sektorene i 2004. Det tredje scenariet, "No quotas", tar i tillegg med avskaffelsen av Multifiberavtalen. Resultatene i det tredje scenariet kan sees på som den akkumulerte effekten av alle de tre scenariene.

Lavere handelshindringer fører til mer import. Importen vil øke i de fleste sektorene hvor Kina ikke har komparative fortrinn og hvor tollene er betydelig redusert. Dette gjelder for eksempel i bilindustrien og i jordbruket. Generelt vil Kina øke sin andel av verdenshandelen så vidt som resultat av WTO. Den eneste sektoren som vil vise en signifikant forandring er klesindustrien. Her vil Kina fordoble sin markedsandel på verdensmarkedet fra "base line" til

¹¹⁹ Adhikari & Yang (2002)

¹²⁰ Opplysningene i dette kapitlet er hentet fra Nordås (2002)

¹²¹ Global Trade Analysis Project (GTAP) er en database og modelleringsrammeverk utviklet av Purdue University i samarbeid med Verdensbanken, OECD og WTO.

”no quota”-scenariet. Handelsmønsteret vil altså gjøre et skift mot handel drevet av komparative fortrinn ved at Kina eksporterer arbeidsintensive produkter og importerer kapitalintensive produkter og råmaterialer.

GTAP-simuleringene innlemmer imidlertid ikke den interne markedsliberaliseringen i Kina som Nordås mener er de viktigste reformene for kinesisk industriell prestasjon. Basert på tidligere teoretisk og empirisk undersøkelser er det sannsynlig at MNC vil velge å betjene det kinesiske markedet i økende grad gjennom FDI nå når utenlandske firmaer får bedre tilgang til lokal markedsføring og distribusjonskanaler. Det er også mulig at utenlandske firmaer vil etablere flere linker bakover i det lokale markedet, som igjen vil føre til at man kjøper mer av innsatsfaktorene fra kinesiske tilbydere.

8.4 Dagens situasjon: Kina etter ett års medlemskap i WTO

Kinas BNP-vekst akselererte fra 7.3 prosent i 2001 til 8.0 prosent i 2002. Veksten var ledet av den sterke industrielle sektoren og servicesektoren. Førstnevnte opplevde i 2002 den høyeste verdiskapningen siden Asia-krisen. Både eksporten og importen vokste raskt i 2002 med henholdsvis 22.3 og 21.2 prosent. Kinas utvikling står i sterk kontrast med den stagnerende verdensøkonomien. I 2001 stagnerte veksten i verdens handelsvolum, men økte så vidt i 2002 med 2.7 prosent. På grunn av Kinas enorme handelsvekst i forhold til resten av verden, avanserte landet i løpet av 2002 til å bli verdens fjerde største handelsnasjon etter USA, EU og Japan.¹²² Eksportveksten fant først og fremst sted i lettindustrien og med varige konsumvarer. Kinas import fra Asia økte kraftig i 2002. Importen fra ASEAN økte med hele 33.4 prosent, mens importen fra Japan og Sør-Korea økte med henholdsvis 25 og 22.2 prosent.¹²³

Den sterke veksten i Kinas handelsvolum kan blant annet tilskrives det bedrede handelsmiljøet i kjølvannet av WTO-medlemskapet. Kinas gjennomsnittlige tollsats ble kuttet til 12 prosent i november 2002. I tillegg har mange kvoterestriksjoner fra andre land blitt lettet fra kinesiske produkter.¹²⁴ Eksportveksten har økt som følge av den økte deltagelsen av innenlandske private sektor i direkte eksport. Dessuten har den forbedrede konkurranseevnen

¹²² China Daily.

¹²³ Opplysningene i avsnittet er hentet fra World Bank (2003)

¹²⁴ China Daily

som følge av en svakere Renminbi (RMB) bidratt til eksportveksten. Den reelle effektive vekslingskursen falt med 7.4 prosent i 2002.¹²⁵

Innstrømmingen av FDI viste seg å stige svært raskt i 2002. Nøkkelfaktoren har vært økende tiltro fra utenlandske investorer i Kina som investeringsland etter inntredenen i WTO. Kontraktsfestede FDI har steget med 38.4 prosent, mens de faktiske FDI har steget med hele 22.6 prosent. I tillegg har FDI-strømmingene beveget seg fra tradisjonell industri over til FoU og servicesektorer som finans, distribusjon og telekommunikasjon.¹²⁶ I løpet av 2002 overtok Kina USA sitt tidligere lederskap som største mottaker av FDI. Da mottok landet 52.7 milliarder dollar i FDI, noe som var en økning på 12.5 prosent fra året før.¹²⁷

Den private sektoren som har blitt diskriminert i mange år oppnådde også rask vekst. Før WTO-medlemskapet var denne sektoren hindret i å drive direkte handelsoperasjoner med utlandet. Finansieringen hadde også forskjellige politiske restriksjoner som i stor grad hindret dem i å oppnå jevn vekst. WTOs prinsipp om lik behandling har påkravet myndighetene til å gi like rettigheter til alle selskap uavhengig om de er stats- eller privateid. Antall private bedrifter som har fått rett til å føre utenlandsk handel i 2002 har økt kraftig. I Zhejiang-provinsen er 80 prosent av de 1700 selskapene som har fått slike rettigheter utenlandske private selskaper. I løpet av de ni første månedene i 2002 var det utenlandske handelsvolumet fra disse selskapene i Zhejiang 3.5 ganger det de var for samme periode i 2001.¹²⁸

Konsumprisindeksen sank med 0.8 prosent i 2002. En del av årsaken til prisnedgangen har sannsynligvis vært et resultat av økende produktivitet i den industrielle sektoren. Men et signifikant bidrag til prisnedgangen var også effekten av overskuddstilbud. SOE har for eksempel blitt tvunget til å kutte prisene. Deflasjonen var også delvis forårsaket av den nylige globale prisnedgangen og ytterligere tollkutt i henhold til WTO-avtalen.¹²⁹

Til tross for mørke spådommer for jordbrukssektoren etterfulgt av WTO-medlemskapet har faktisk jordbruket vist en forbedring i 2002. Dette oppnådde det til tross for at året var det første hvor jordbruksimporten var liberalisert. I tillegg innebar året lite regn samt tørke.

¹²⁵ World Bank (2003)

¹²⁶ China Daily

¹²⁷ World Bank (2003)

¹²⁸ China Daily

¹²⁹ World Bank (2002) og World Bank (2003)

Denne utviklingen reflekterer delvis evnen noen av jordbrukerne har til å diversifisere produksjonen bort fra korn til produkter som gir høyere avkastning.¹³⁰

I løpet av første år som WTO-medlem steg antallet dumpinganklager på kinesiske produkter. I første halvdel av 2002 var 15.4 prosent av de 104 dumpinganklagene lagt frem av WTO-medlemmer rettet mot kinesiske produkter. I løpet av den samme perioden sto Kinas utenlandske handelsvolum for bare 4 prosent av verdens totale volum.¹³¹ Kina har også møtt importrestriksjoner begrunnet av miljø- og sikkerhetsgrunner. Disse har minket en del av fordelene Kina har hatt av lavere tollsatser og økte importkvoter i andre land.

¹³⁰ World Bank (2003)

¹³¹ "China: One Year Into the WTO Process". Av Liqun Jin, Vice Minister of Finance i Kina.
[http://lnweb18.worldbank.org/eap/eap.nsf/Attachments/China+WTO/\\$File/IMF-WBplussAdressplussfinal.pdf](http://lnweb18.worldbank.org/eap/eap.nsf/Attachments/China+WTO/$File/IMF-WBplussAdressplussfinal.pdf)

9. Fremtidig utvikling

Økonomer er uenige hvorvidt Kina vil være i stand til å opprettholde en stabil og høy vekst i fremtiden. Mange ser lyst på Kinas økonomiske fremtid. Andre derimot mener at Kina i fremtiden vil møte så mange problemer at det vil hindre landet i å opprettholde veksten.

Zhang Liquan i Kinas Development Research Center mener at veksten er opprettholdbar fordi Kina har en sterkt økonomisk grunnlag å bygge denne videre på. Zhang og hans kolleger mener at økonomien vil akselerere ytterligere i perioden 2003 til 2011. Årsakene til dette er flere: Et økende konsum vil føre til en generell industriell oppgradering. Dessuten vil den økende urbaniseringen komme servicesektoren til gode og samtidig generere enorme jobbmuligheter. I tillegg mener de at den private sektoren også vil sprøyte ny vitalitet i økonomien. De mener også at Kina på grunn av WTO vil åpne dørene sine ytterligere til utenlandsk kapital og teknologi, og dermed også mulighetene for økt vekst.¹³²

Thøgersen (2002) mener at høye vekstrater er opprettholdbart fordi tilgangen på kapital og billig arbeidskraft av både ufaglærte og høyutdannede i Kina er i særklasse. Dessuten mener han at et oppdemmet konsumbehov på grunn av høy sparing vil kunne forsterke veksten ytterligere.

Kina står også foran en del potensielle hindre for fremtidig høy og jevn vekst. World Bank (2003) mener at de største risikoene Kina står overfor er finansiell bærekraftighet, den stigende veksten i forskjeller i levestandard og den videre transisjonen til markedsøkonomien med en utvidet rolle for den private sektoren. De peker også på andre problemer. Den raske industriveksten som har funnet sted i landet har presset energitilbudet slik at det i dag er av bekymring. Tilgjengelighet av tilstrekkelig elektrisitet er naturligvis en meget viktig faktor for langsiktig økonomisk vekst. Andre trusler for vekst er miljøforringelser, og da spesielt luftforurensning, jorderosjon og det stadige lavere nivået av grunnvannet spesielt nord i landet.¹³³

Andre utfordringer for kinesiske myndigheter er å bidra til at det skapes tilstrekkelig mange arbeidsplasser innenfor sektorer med høy produktivitet for å kompensere for tap av

¹³² Avsnittet er bygget på China Daily, 02.08.03

¹³³ The World Fact Book (2002)

arbeidsplasser i statseid sektor. Arbeidsledigheten er allerede sterkt stigende i Kina. Pågående reformer av statseid sektor vil resultere i et stort antall arbeidsledige på kort og mellomlang sikt. Dersom Kina klarer å skape nye høyproduktive arbeidsplasser til å sysselsette overflødig arbeidskraft fra lavproduktive statseide bedrifter og fra jordbrukssektoren, vil de ha evnen til å skape høy vekst i årene som kommer. Det er en anerkjent teori at slik overføring av arbeidskraft fra lav- til høyproduktiv virksomhet var hovedmotoren bak de høye veksttallene man så i Sørøst-Asia på 1980- og 90-tallet, og Kina har store mengder lavproduktiv arbeidskraft å ta av.¹³⁴

Wang & Yao (2001) mener at det på grunn av den hittil raske veksten av kapital vil den relative viktigheten av faktorakkumulasjon med hensyn på vekst avta på grunn av avtagende skalautbytte. Dessuten mener de at potensialet for en videre økning i innsatsfaktorer er begrenset på grunn av den raskt aldrende befolkningen, en nedgang i fremtidig arbeidsstokk, samt begrensede naturressurser. Derfor mener de at TFP-vekst må bli drivkraften bak Kinas langsiktige vekst. De regner imidlertid ikke med at TFP-veksten vil kunne stige så sterkt i fremtiden som den har gjort etter 1979 og frem til nå. Dette er fordi mange av de ”lettteste” reformene allerede er implementert og de initielle effektivitetsgevinstene allerede er høstet. De mener videre at TFP-veksten man har sett frem til nå kanskje bare var å ta igjen andres teknologiske forsprang gjennom å imitere. Wang & Yao mener at fremtidig produktivitetsvekst og dermed økonomisk vekst vil være svært avhengig av to faktorer. Den første er hvorvidt Kina kan forbedre allokeringseffektiviteten sin ved fortsatte reformer i den statlige og den finansielle sektoren, gjennom videre global integrasjon og tillatelse av friere faktormobilitet på tvers av sektorer. Det andre er hvorvidt Kina er i stand til å forandre seg fra en imiteringsbasert økonomi til en innovasjonsorientert økonomi og fortsette fremgangen med oppgraderingen av industrien og TFP-vekst. Den nylige synkende andelen av humankapital mener de er bekymringsverdig, og de mener Kina må snu denne trenden og satse sterkere på utdanning for å kunne opprettholde veksten i det neste tiåret. I følge endogen vekstteori kan jo investering i kunnskapskapital være en kilde til vekst på lang sikt.

Maddison (1999) har oppsummert et scenario for Kinas fremtidige utvikling. Han mener at innsatsfaktoren arbeidskraft sannsynligvis ikke vil vokse fordi befolkningen i arbeidssalder ikke lenger vil øke, og fordi det er mindre rom for videre økning i deltakelsesraten blant kvinner. Han mener også at økningen på utdanningsnivået vil synke fordi nivået allerede har

¹³⁴ Norges Eksportråd

blitt femdoblet siden 1952. Videre mener han at det er lite sannsynlig at veksten i kapitalbeholdningen per arbeider kan øke med mer enn 5 prosent årlig uten avtagende skalaavkastning. Han mener det er mulig at man vil finne en nedgang i TFP-veksten fra reformperioden. Økningen i TFP i reformperioden skyldtes jo mye produktivitetshoppet i jordbrukssektoren på grunn av forandringene der. På grunnlag av dette har han estimert at Kinas årlige BNP-vekst vil synke fra 7.5 prosent til 5.5 prosent, og med da en per capita vekst på 4.5 prosent. Med en slik vekst vil Kina trolig nå USAs BNP-nivå innen 2015, stå for 17 prosent av verdens BNP, og ha en per capita inntekt nær verdensgjennomsnittet.¹³⁵

Den offisielle prognosen for Kinas årlige BNP-vekst er over 7 prosent for minst de neste fire årene (det vil si 2003-2006).¹³⁶ For 2003 ser det ut til at denne prognosen vil bli oversteget. I løpet av de første seks månedene i år vokste nemlig økonomien med 8.2 prosent.¹³⁷ Dette skjedde til tross for de negative følgende SARS-epidemien genererte. Analytikere tror at Kinas årlige FDI-vekst vil opprettholde en vekstrate på 5-10 prosent i de neste ti årene.¹³⁸

En enkel, men ikke særlig avansert metode å estimere vekst, er å bruke "Rule of 72". Denne sier at hvis en variabel (for eksempel inntekt), vokser med en rate X, vil denne variabelen dobles omtrent innen $72/X$ år. Kinas økonomiske vekst i 2002 var på 8 prosent. Det vil si at man i følge "Rule of 72" om bare 9 år vil se en dobling av Kinas BNP.¹³⁹

Når man snakker om handelspotensiale med Kina i fremtiden vil jeg avslutningsvis bemerke følgende: Når man tenker på Kina er det lett å gå i fellen og telle antall kinesere og regne seg fram til svimlende markedsmuligheter. Kina er verdens *potensielt* største marked. Likevel er det fortsatt slik at markedet for importerte konsumvarer stort sett begrenser seg til de urbane sentra langs østkysten av Kina. Her bor rundt 30 prosent av Kinas befolkning. Av disse er det fortsatt bare en mindre andel (ca 100 millioner) som har tilstrekkelig kjøpekraft til å være interessante kundegrupper. Av befolkningen har rundt 100 millioner mennesker vestlig kjøpekraft, det vil si nesten bare 8 prosent av den samlede kinesiske befolkningen.¹⁴⁰

¹³⁵ Maddison (1999)

¹³⁶ Money worries, The Economist

¹³⁷ Prognoser fra National Bureau of Statistics (NBS), China Daily 02.08.03

¹³⁸ China Daily, 28. mai 2003

¹³⁹ Gerber (2002)

¹⁴⁰ Norges Eksportråd

10. Konklusjon

Det er ingen tvil om at utviklingen i Kina de siste par tiårene har vært enorm. På den annen side har den på ingen måter vært unik. Land i Øst –og Sørøst-Asia har tidligere erfart en liknende økonomisk utvikling. Det jeg synes som gjør utviklingen i Kina så spesiell er omfanget. Når verdens mest folkerike land viser til en slik utvikling, er det vanskelig å ikke bli nysgjerrig på faktorene som ligger bak.

Som en generell oppsummering kan man si at områdene som opplevde den sterkeste veksten etter 1978 har vært de som har åpnet seg for handel. Dette er ikke tilfeldig. Både i teorien og den generelle empirien har jeg funnet støtte for denne sammenhengen. Selv om ikke empirien sier at handel alene signifikant fører til høyere økonomisk vekst, viser alle studier av land som har åpnet seg for omverdenen til en positiv utvikling for den økonomiske veksten.

Faktorene som har spilt inn for den økonomiske veksten i Kina er mange. Omleggingen av politikken i 1978 er utvilsomt den viktigste årsaken. Denne politikkforandringen innebar mange forandringer, *blant annet* det å åpne landet for utenrikshandel. At landet har hatt en så sterk vekst etter 1978 kan altså ikke alene tilskrives politikken om å åpne landet for utenrikshandel. Det er imidlertid ikke tilfeldig at for eksempel Shenzhen som alene sto for hele 16 prosent av Kinas handel i 2002 har hatt en av de høyeste vekstratene i Kina. Ut i fra hva jeg har studert synes det å være en sammenheng mellom handel og økonomisk vekst i Kina. Handel er imidlertid bare en av mange faktorer som har ført til økonomisk vekst. Bak veksten ligger det et vell av forklaringsvariabler.

Kapital var den viktigste kilden til veksten etter 1978, mens TFP var den nest viktigste kilden. Kapitalen har blant annet kommet som følge av FDI. Handelen i Kina er nært knyttet opp med FDI siden utenlandske firmaer står for ca halvparten av handelen i landet. Jeg har også tidligere vært inne på hvordan TFP kan øke som følge av handel og teknologispredning. Jeg sier ikke at handelen ene og alene har stått for økningen i kapital og TFP, men det er åpenbart at den har bidratt til dette. Den aller største enkeltforklaringen bak Kinas vekst har imidlertid vært jordbruksreformene. Den høye spareraten har også bidratt i stor grad.

Når Kina nå har liberalisert utenrikshandelen sin ytterligere som følge av WTO-medlemskapet venter mange ytterligere økonomisk vekst. Foreløpig er det for tidlig å si noe

om de rene effektene WTO-medlemskapet har hatt å si for den økonomiske veksten i Kina. Man kan imidlertid se på Kinas positive økonomiske vekst som har fortsatt etter at Kina ble medlem i en verden preget av nedgangstider og den enorme handelsveksten som har funnet sted det siste halvannet året og tro på sammenhenger.

Litteraturliste

- Adhikari, R. & Yang, Y(2002): "What will WTO membership mean for China and its trading partners?", *Finance & Development*, September, s. 22-25
- Archibugi, D. & Michie J. (red.): *Trade, growth and technical change*, Cambridge University Press, 1998
- Baldwin, Robert E. (2002): *Openness and Growth: What`s the empirical Relationship?*, NBER Working paper 9578
- Bekkevold, Jo Inge (1997): *Kinas handelssystem. Reformen og utviklingsstrategier*, NUPI
- Bekkevold, J. I. og Hjellum T. (red.) (1997) *Den kinesiske utfordringen*, Tano Aschehoug
- Bjorvatn, Kjetil (2002a): Forelesningsnotater SAM230, Norges Handelshøyskole
- Bjorvatn, Kjetil (2002b): Forelesningsnotater ECA312, Norges Handelshøyskole
- Chen et al.(1996): *Norske etableringer i Kina*, Diplomoppgave ved Handelshøyskolen BI, nr 501
- China Daily* (2003): "FDI patterns set to change", 28. mai
- de Bettignies, Henri-Claude (red) (1996): *Business transformation in China*, International Thomson Business Press
- Dollar, David (1992): "Outward-oriented Developing Economies Really Do Grow More Rapidly: Evidence from 95 LDCs, 1976-1985", *Economic Development and Cultural Change*, s 523-544
- Dollar, D. & Kraay A.(2000): *Trade, Growth and Poverty*, Development Research Group, World Bank, www.ids.ac.uk/eldis/tgp.htm
- Garnaut, R. & Huang, Y. (red) (2001): *Growth without Miracles. Readings on the Chinese economy in the era of reform*, Oxford University Press
- Gerber, James (2002): *International Economics*, Addison Wesley, 2nd edition
- Grindeheim, Mari (2002): *Regionale økonomiske forskjeller og migrasjon i Kina*, Studentutredning ved Norges Handelshøyskole, nr. 12430
- Grossman, Gene M. (red)(1991): *Imperfect Competition and International Trade*, The MIT Press
- Grossman, G. M. & Helpman E. (1994): *Technology and trade*, NBER Working paper 4926
- Hagen, R. J. & Pedersen K. R. (red.)(1999): *Fordeling og vekst i fattige land*, Fagbokforlaget
- Holm et al (1999): *WTO og den nye handelspolitikk*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

- IMF Staff: *Global Trade Liberalization and the Developing Countries*, IMF 2001
- Iversen, Morten (2003): "Asia, USAs hovedbankforbindelse", *Dagens Næringsliv*, 28. januar
- Lardy, Nicholas R. (1992): *Foreign trade and economic reform in China, 1978-1990*, Cambridge University Press
- Lardy, Nicholas R. (2002): *Integrating China into the global economy*, Brookings Institution Press
- Larsen et al. (2002): *Sør-Korea og Ghana i et vekstregnskap perspektiv, en analyse av vekstforskjeller*, Studentutredning ved Norges Handelshøyskole, nr. 12400
- Maddison, Angus (1999): *Chinese economic performance in the long run*, Development Centre of OECD
- Maurer, Rainer (1998): *Economic growth and international trade with capital goods: Theories and empirical evidence*, Tübingen: Mohr Siebeck
- Moon, Bruce E. (1997): *Exports, Outward-oriented Development and Economic Growth*, OOD.205
- Nilsen, Berit H. (2002): *Norsk eksport til Kina. I en analyse av norsk komparativt fortrinn for utvalgte varegrupper*, Studentutredning ved Norges Handelshøyskole, nr. 12243
- Nordås, Hildegunn K. (2002): *Direction of Trade Following China's Accession to the WTO*, Working Paper No 4/02, SNF Project no 1302
- Norman, Victor D (1993): *Næringsstruktur og utenrikshandel*, Universitetsforlaget
- OECD (2002): *China in the World Economy. The domestic policy challenges*, OECD Publications
- Orvedal, Linda (2001): Forelesningsnotater SAM220, Norges Handelshøyskole
- Pedersen, Karl Rolf (2002): Forelesningsnotater ECA301, Norges Handelshøyskole
- Rodríguez, F. & Rodrik, D. (1999): *Trade policy and economic growth: a skeptic's guide to the cross-national evidence*, NBER Working paper 7081
- Rodrik, Dani (1996): "Getting interventions right: how South Korea and Taiwan grew rich", *Economic Policy*
- Sachs, J. & Woo, W. T. (1997): *Understanding China's Economic Performance*, NBER Working paper 5935
- Sachs et al (2002): *Geography, Economic Policy, and Regional Development in China*, NBER Working paper 8897
- Sandmo, Agnar (2002): Forelesningsnotater ECA301, Norges Handelshøyskole

- Serpoushan et al (2002): *Impact of China`s Entry of WTO*, GEO304, Norges Handelshøyskole
- Stene, Morten (1999): *Vitenskapelig forfatterskap. Hvordan lykkes med skriftlige studentoppgaver*, KOLLE forlag
- Stockholm Environment Institute & United Nations Development Programme (UNDP) China (2002): "Making Green Development a Choice", *China Human Development Report*, Oxford University Press
- Srinivasan, T. N. (2001): "Trade, development, and growth", *Essays in international economics*, No 225, December
- Tenold, Stig (2002): Forelesningsnotater HIS110, Norges Handelshøyskole
- The Economist* (2002a): "A dragon out of puff", 13. juni
- The Economist* (2002b): "Money worries", 13. juni
- Thøgersen, Øystein (2002): "Kinas økonomi blir viktigere", *SIØS*, nr 4, desember
- Troye, S.V & Grønhaug, K. (1989): *Utredningsmetodikk. Hvordan skrive en utredning til glede for både deg selv og andre*, Tano
- Wang, Y. & Yao, Y. (2002): *Sources of China`s Economic Growth, 1952-1999: Incorporating Human Capital Accumulation*, World Bank
- Wei, S-J (1993): *Open door policy and China`s rapid growth: Evidence from city-level data*, NBER Working paper 4602
- World Bank (1993): *The East Asian miracle: economic growth and public policy*, World Bank policy research reports, Oxford University Press
- World Bank (1997): *China 2020. Development challenges in the new century*
- World Bank (2002): *Macroeconomic Update, China*, [http://lnweb18.worldbank.org/eap/eap.nsf/Attachments/China++EAP+Regional+Update/\\$File/China+Brief+Nov-+2002.pdf](http://lnweb18.worldbank.org/eap/eap.nsf/Attachments/China++EAP+Regional+Update/$File/China+Brief+Nov-+2002.pdf)
- World Bank (2003): *Macroeconomic Update, China*, [http://lnweb18.worldbank.org/eap/eap.nsf/Attachments/updateapr03/\\$File/china.pdf](http://lnweb18.worldbank.org/eap/eap.nsf/Attachments/updateapr03/$File/china.pdf)
- Wright, David C. (2001): *The history of China*, Greenwood Press
- Young, Alwyn (2000): *Gold into base metals: Productivity growth in the People`s Republic of China during the reform period*, NBER Working paper 7856
- Forelesningsnotater i kurset GEO304 (2002), *Chinese Challenges*, Norges Handelshøyskole

Statistiske referanser:

China Statistical Yearbook 2001

Internettsteder:

www.worldbank.org, Verdensbanken

www.wto.org, Verdens Handelsorganisasjon

www.eksport.no, Norges Eksportråd

<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/ch.html>, The world fact book 2002

www.china.org.cn, China Internet Information Centre

www1.chinadaily.com.cn, China Daily